

INFORMAČNÍ VĚSTNÍK č. 44 (2/2017)

zapsaného spolku

EXULANT

Milí čtenáři,

v letošním roce se dožívají významných životních výročí sestra Edita Štěříková a bratr Pavel Smetana. Se spolkem EXULANT jsou oba nerozlučně spojeni, lépe řečeno, bez nich si nelze vznik a existenci spolku vůbec představit. Děkujeme Pánu Bohu za jejich svědectví víry i za jejich obrovskou práci. Jsme rádi, že kromě blahopřání můžeme v tomto čísle otisknout i jejich texty. Dodatečně připomínáme i životní jubileum bratra Jaroslava Kalouska z Peregu Mare.

V minulých dvou letech jsme si připomínali reemigraci potomků exulantů po 2. světové válce. Neměli bychom však zapomínat ani na ty potomky exulantů, kteří zůstali po válce ve svých původních domovech, případně se do nich po reemigraci vrátili. A samozřejmě ani na ty, kteří zakotvili jinde než v tehdejší Československu. Těch, kteří zůstali v Polsku, se týká příspěvek bratra Jaroslava Stejskala a vzpomínka biskupa Zdislava Trandy na jeho předchůdce Jana Nevečeřala, který se rovněž po přechodném pobytu v ČSR rozhodl k návratu do Polska.

Dne 6. 3. 2017 vyhlásil výbor polské instituce „Dom Spotkań z Historią“ ve Varšavě jména tří „spravedlivých“, která budou umístěna na pamětní kameny v „Zahradě spravedlivých“. Je mezi nimi i zelovský rodák bratr farář Jan Jelínek. Připomeneme si ho v příštím věstníku.

V minulém věstníku jsem chybně uvedl termín setkání reemigrantů v Trpístech, za což se omlouvám. **Srdečně zveme do Trpíst, na setkání na hřišti v neděli 27. 8. 2017 ve 14.00 hod. Zároveň zveme na konferenci**

a členskou schůzi do Šumperka, Členská schůze bude volební, bližší údaje jsou na konci věstníku.

Pokud chcete na naši činnost finančně přispět, uvádíme bankovní spojení spolku: **číslo účtu 209898309, kód banky 0800**. Pro případné dárcce si dovoluujeme k tomuto věstníku opět připojit složenku. Všem podporovatelům velice děkujeme.

Jan Bistranin

SMĚROVKA PRO ŽIVOT

Jak jsem si tvůj Zákon zamiloval! Každý den o něm přemýšlím. Nad nepřátele mě činí moudřejším tvá přikázání, navěky jsou moje. Jsem prozíravější než všichni moji učitelé, neboť přemýšlím o tvých svědectvích. Rozumu jsem nabyt víc než starci, neboť tvá ustanovení zachovávám. Před každou zlou stezkou jsem zdržel své kroky, držel jsem se tvého slova. Neodchyluji se od tvých soudů, neboť ty mi ukazuješ cestu. Jak lahodnou chuť má, co ty říkáš! Sladší než med je to pro má ústa. Z tvých ustanovení jsem nabyt rozumnosti, proto nenávidím každou stezku klamu.

Ž 119, 97-104

Žalmista nám dává nahlédnout do pokojíčku svého srdce. Veřejně vyznává svoji velkou lásku k Božimu slovu. Nehovoří o tom, jak Boží slovo miloval dříve, třeba ve své mladosti. Neslibuje však ani to, jak je bude milovat ve dnech příštích, např. až bude stár. Dobou jeho vyznávání je přítomnost. Vždyť budoucnost se každým okamžikem mění v přítomnost, a proto přítomnost pracuje pro budoucnost.

Dále vyznává, že o Božím slovu přemýšlí každého dne. To znamená, že ho nechte chvatně a povrchně, jaksi v běhu, tedy nesoustředěně a bez modlitby, jen aby splnil svoji náboženskou povinnost, tak jak to dělají mnozí z nás a s námi i mnozí křesťané dnešní doby.

Vyznává také, že ho Boží slovo přivedlo k veliké životní moudrosti. Můžeme se k takovému vyznání přiznat i my? Je i naším vyznáním?

I nám dal Pán Bůh slovo, které nás učí být moudrymi. Dal nám to Slovo tělem učiněné – Pána Ježíše Krista. On k nám přichází, abychom v něm poznali Boží moudrost, spravedlnost, posvěcení, vykoupení. Jak se stavíme k této nabízené milosti? Chápeme se jí, nebo se od ní odvracíme?

Pravdivě si přiznejme. Kolik času denně věnujeme Božím slovu? Jak začínáme a jak končíme den? Modlitbou? Přemýšlením o Boží vůli pro dnešní den?

O našich předcích můžeme vyznat, že Boží slovo velice milovali. Jejich láska byla tak veliká, že byli hotovi pro ni obětovat svůj majetek, ano i životy. Raději opustili své rodové grunty a šli do nejistoty ciziny, než aby opustili a zradili poznanou Boží pravdu.

Jak dokazují lásku k Božím slovu jejich potomci? Možná, že naše předky někteří současníci hodnotí jako blouznivce a snílky.

Neplatí o křesťanech dnešní doby, že sice máme krásné Bible, ale praví písmáci v našich rodinách, rodech, sborech a církvích chybí?

Pane Bože, musíme ti na sebe vyznat, ty však ale víš lépe, než my si to umíme uvědomit, že náš vztah k tobě není nejlepší. Jsme jako marnotratný syn, který se vydal do světa, aby si v něm užíval plnými doušky to, co tento svět nabízí. A pokud máme alespoň to prasečí mláto, tak nám to stačí.

Pane, odpusť nám naši pýchu a sebevědomí, a nauč nás pokoře.

Ty také víš, že si často ani neuvědomujeme, jak promarnujeme svůj život, který nám ze své milosti dáváš. Neuvědomujeme si, že je to náš čas milosti. Kolik ti zůstáváme dlužni. Velmi slabou útěchou je to, že naše

bilance s tebou, milostivý Otče, není, a nikdy ani nemůže být vyrovnaná.

Spasiteli náš, Pane Ježíši Kriste neopouštěj nás, i když my tě opouštíme. Ved' nás tak, abychom došli zpět až k Otci. Pro svoji lásku k nám nehodným lidem – smiluj se nad námi. Odpusť nám, že tě zraňujeme svojí zradou.

Duchu svatý, buď prosíme i dnes mezi námi, když máme jednat o budoucnosti našeho spolku. Dej nám, prosíme tě, schopnost naslouchat jeden druhému, dej nám trpělivost a moudrost pro jednání.

Jiří Šmída

K JUBILEU PAVLA SMETANY

Za všechny alespoň dva krátké příspěvky.

Vlastimil Pospíšil píše

Pavel Smetana, emeritní synodní senior Českobratrské církve evangelické, se letos dožívá požehnaných 80 let. Musím při tomto výročí myslet na dny i roky, které jsme spolu prožili, byť někdy i na dálku. Připadá mi to, jakoby nás Pán Bůh vedl po dvou stranách téže cesty.

Studovali jsme spolu na Komenského evangelické bohoslovecké fakultě, jen s tím rozdílem, že on byl o rok výše. Oba jsme měli exulantský původ. Pavlův otec pocházel z polského Zelova a já z polského Faustynova. Rozdíl byl v tom, že Pavel se narodil již v Československu, jeho otec reemigroval do Čech po první světové válce, naše rodina reemigrovala až po druhé světové válce. Ale to hlavní, co nás spojovalo, byl Pán Ježíš a Boží dílo, na kterém jsme pracovali.

Po studiích jsme oba měli být v Brně, on na evangelickém sboru a já ve sboru baptistů. Ani jemu ani mně to nevyšlo. Po čase jsme se však oba sešli jako kazatelé na sborech v Praze. Byl to krásný čas v bratrské ekumeně všech církví, včetně katolické.

Po revoluci byl Pavel zvolen synodním seniorem Českobratrské církve evangelické a já jsem byl zvolen předsedou Bratrské jednoty baptistů. Měnila se i Ekumenická rada církví, bratr Pavel Smetana byl zvolen předsedou, já jsem se stal místopředsedou Ekumenické

rady. Tak šly naše společné cesty. Ale byla i jiná než oficiální setkávání – modlitební. Určitou dobu jsme se k modlitbám scházeli i u nás ve vinohradském sboru.

Musím připomenout i to, kdy jsme se spolu počátkem devadesátých let, jako představitelé svých církví, zúčastnili oslav výročí oráčovské kazatelské stanice ČCE. Když tehdy skončilo odpolední shromáždění i celá slavnost, pozvali nás farář Jan Jelínek s manželkou k posezení u nich na zahrádce. Tam nám bratr Jelínek položil na srdce, abychom založili společenství potomků exulantů, navrátilců po první a druhé světové válce. Řekl asi toto: „Jste představitelé církví, měli byste udělat něco, aby se rozptýlení reemigranti mohli opět setkávat.“ A tak vznikl EXULANT v dnešní podobě. Nebýt této myšlenky bratra faráře Jana Jelínka, rodem ze Zelova, sotva by k tomu došlo.

S bratrem Pavlem Smetanou jsem prožil krásný a Bohem požehnaný čas svého života. A tak milému a mně drahému bratru v Kristu přeji to nejkrásnější, Bohem požehnaný čas, který jemu, mně i nám je dán naším nebeským Otcem.

Své zkušenosti přidává také předseda z.s. EXULANT Jan Bistranin:

Že čas běží jako voda, je známá skutečnost. Někdy se však zdá, že běží ještě rychleji. Nechce se mi vůbec věřit tomu, že od chvíle, kdy jsme se 30.6.2007 sešli ve sboru Českobratrské církve evangelické v Libni, abychom popřáli vše dobré bratru Pavlu Smetanovi k sedmdesátinám, už uplynulo deset let a emeritní senior Českobratrské církve evangelické a čestný předseda spolku EXULANT dospěl k dalšímu kulatému jubileu.

Nejsem tím pravým člověkem, který by se mohl rozepsat o všech oblastech, které Pavel Smetana obsáhl. Letmo mě napadají spojení: Pavel Smetana jako kazatel, teolog a překladatel Písma, synodní senior, předseda Ekumenické rady církví, autor přednášek zpřítomňujících tradici české reformace, básník a také zakladatel EXULANTA.

Povolanější by jistě mohli výstižně zhodnotit jeho činnost a přínos v těchto i dalších oblastech.

Osobně jsem se s bratrem Pavlem Smetanou seznámil až při vzniku občanského sdružení EXULANT. To již byl několik let synodním seniorem Českobratrské církve evangelické a také jedním z iniciátorů vzniku tohoto občanského sdružení. Bylo to v roce 1993, v předvečer prvního „porevolučního“ sjezdu reemigrantů a jejich potomků nazvaného „Návrat do země otců“. Bratr Smetana tehdy vedl jako synodní senior a zároveň potomek pobělohorských exulantů pro víru delegaci, která byla přijata prezidentem Havlem. Následující sjezd byl vlastně prvočátkem existence našeho spolku. Byly to nezapomenutelné chvíle, kdy po čtyřiceti letech od zákazu Sboru českých exulantů zaplnili reemigranti a jejich potomci evangelický kostel U Salvátora a poté i Betlémskou kapli, aby se přihlásili k dědictví otců. Účast biskupů římskokatolické církve Františka Radkovského a Miloslava kardinála Vlka naznačovaly snahu organizátorů, především bratrů Pavla Smetany a Karla Matějky, o skutečně otevřené dobré vztahy v duchu Kristova evangelia.

V tomto duchu vedl bratr Smetana (od roku 2004 jako předseda) EXULANTA i v dalších letech. Setkávali jsme se při práci ve výboru, ale i při společných cestách do Zelova, Lešna a při mnoha jiných exulantských příležitostech. Dozvídal jsem se o jeho cestě od techniky k teologii, o jeho obrácení, kazatelské službě, oslovoval mě svou vírou, velkým vzděláním a rozhledem, ale především jsem ho poznal jako člověka velice citlivého a laskavého.

Chci za nás, členy a přátele EXULANTA, Pavlu Smetanovi při příležitosti jeho narozenin, poděkovat za všechnu práci a úsilí, které našemu spolku věnoval, ale jsme mu velmi vděční i za mnohé, čím nás osobně v našich životech obohatil. Přejeme milému bratru Pavlovi i jeho manželce, aby jim Hospodin dával sílu do dalších dnů a provázel je svou milostí.

FRANTIŠEK PALACKÝ

jako křesťan a náboženský myslitel

1. Rodinná náboženská tradice před vydáním Tolerančního patentu 1781 (strom s hlubokými kořeny, nezlomný, ale ohýbající se pod náporu větru)

Abychom pochopili duchovní klima, v němž František Palacký vyrůstal, je nezbytné vrátit se k historickému vývoji, který předcházel josefínským náboženským reformám. Porážka českých evangelických stavů v bitvě na Bílé hoře 8. listopadu 1620 prakticky znamenala počátek definitivní likvidace evangelických církví v Českém království i v dalších zemích pod vládou habsburského císaře Ferdinanda II.

Do této osudové události patřilo k některému z evangelických vyznání – novoutrakvistům, luteránům a Jednotě bratrské – téměř 90% obyvatelstva. Po vítězné bitvě císař Ferdinand krutě potrestal povstalce popravou vedoucích osobností, vyvlastněním majetku evangelické šlechty a násilnou rekatolizací (1624 byli ze země vypovězeni všichni evangeličtí kazatelé, 1627 vypovězena evangelická šlechta. V té době odešla do vyhnanství jedna čtvrtina evangelických šlechticů a měšťanů a bezpočet poddaného lidu).

Obnoveným zemským zřízením z r. 1627 byly uzákoněny všechny důsledky Bílé hory. Třicetiletá válka skončila vestfálským mírem r. 1648. Ten však zpečetil hrozný osud českých evangeliků. V r. 1650 začala druhá vlna protireformace, která byla nesporně úspěšnější. Současně však vyvolala další emigraci podzemní evangelické církve. Bývalí členové evangelických církví, příslušníci především Jednoty bratrské, kteří vlast a domovy nepustili, udrželi víru otců pouze za cenu přetvářky. Naoko se stali členy římskokatolické církve. Konali však tajná shromáždění, četli ukrývané evangelické knihy, tištěné v Žitavě a na dalších místech za hranicemi, kam se uchýlili čeští emigranti, kteří nepřestali myslet na své souvěrce. Doba protireformace trvala téměř 160 let. Bratrská tradice se udržela až do Tolerančního patentu,

vydaného 1781 osvícenským císařem Josefem II.

Hodslavice, rodiště Palackého, patřily k panství, které od pobělohorské doby bylo majetkem jezuitského řádu. O tom, že se zde udržovaly tajné skupiny Českých bratří, podává svědectví početná skupina vystěhovalců z okolních vsí, kteří pod vedením Kristiána Davida založili v Herrnhutu na panství hraběte Zinzendorfa „Obnovenou“ Jednotu bratrskou v r. 1722. Sám Palacký píše, že u jeho předka, hodslavského fojta Josefa Palackého, se ještě v době vlády Marie Terezie konala tajná evangelická shromáždění.

Toleranční patent ovšem povolil na českém území pouze vznik církve luterské a reformované. Potomci evangeliků v Hodslavicích, kteří si byli vědomi své příslušnosti k Jednotě bratrské, váhali, ke kterému z obou vyznání se mají připojit. Nakonec se rozhodli pro vyznání augsburské-luterské. Toto rozhodnutí učinili pravděpodobně z praktických důvodů. Z nedalekého Slovenska bylo možno získat poměrně brzy evangelického kazatele, který ovládal český jazyk.

Rodina Palacká patřila k předním evangelickým rodinám v Hodslavicích a v okolí, které utvořily evangelický sbor v r. 1782. Jeho otec Jiří měl v úmyslu studovat v Bratislavě teologii a stát se později kazatelem nově ustavené církve. Vrchnost mu však přikázala, aby se stal učitelem. Byl to podle svědectví F. Palackého muž přísný, pevného charakteru, ovlivněný bratrskou zbožností vyjádřenou ve spisech Komenského, úctou k Písmu svatému, s důrazem na životní opravdovost bez zájmu o složité teologické problémy. F. Palacký měl nepochybně úctu ke svému otci. Píše o něm, že znal Bibli z paměti – to znamená, že uměl přesně citovat důležitá biblická místa ze Starého i Nového zákona. Avšak nejvíce ho utvářela jeho maminka, na kterou vzpomínal až do pokročilého věku s velkou láskou a vděčností.

První léta života prožil nejen v náboženském prostředí své rodiny, ale i evangelického tolerančního sboru. Slovo toleranční tehdy znamenalo trpěný, bez jakéhokoliv náznaku rovnoprávnosti. Tato omezená práva

se projevovala na všech stranách. Při stavbě církevních budov nemohli evangelíci počítat s žádnou státní podporou. Modlitebny nesměly připomínat kostely. Duchovní pod přísnými tresty nesměli vykonávat misijní činnost. Evangelických bohoslužeb se směli účastnit jen registrovaní členové církve. Evangelíci neměli přístup k veřejným úřadům. Nejvíce je však postihovaly smíšené sňatky. Evangelická strana musela podepsat revers (závazek), že souhlasí s římskokatolickou výchovou dětí.

Toleranční evangelická církev byla utištěná, ponižovaná, její kazatelé a učitelé žili ve velmi bídných podmínkách hospodářských. Tyto skutečnosti – úcta k slavné minulosti a bída s trvalým ponižováním – to byly dojmy, které si geniálně nadaný syn učitele Palackého František odnášel do světa, z něhož se jen zřídka vracel do svého rodiště.

2. Dvě zastavení

Devítiletý František strávil téměř dva roky ve škole hraběnky Truchsessové, rozené Harrachové, v nedalekém německém Kunvaldu. Zde se nejen naučil dobře německy. Byl ovlivněn pozoruhodnou osobností osvěcenského kaplana Turka i laskavým prostředním umírněného katolicismu na škole. Byla to sice jen krátká epizoda v jeho životě, zanechala však v jeho duši stopy, jejichž význam se později projevil během jeho působení v Praze. Jeho otec se ovšem obával katolického vlivu, jemuž byl vystaven. Přiměl syna, aby přešel do nižší evangelické latinské školy v Trenčíně, kde setrval 3 roky. Palacký na tuto dobu nevzpomínal rád. Vliv radikálního luterského pietismu na něj sice mohutně působil, takže přemýšlel o tom, že se stane misionářem ve Východní Indii. Avšak v perspektivě budoucích plánů považoval tato léta za ztracená.

3. Rozhodující impulzy během studijního pobytu v Bratislavě.

Slovensko bylo tehdy integrální součástí Uherského království. V zápasu na život a na smrt si v Uhrách vybojovali evangelíci omezenou svobodu již na počátku 18. století. Evangelické církve byly dobře organizované.

Císař povolil stavbu artikulárních chrámů. V Bratislavě pak vzniklo osmileté evangelické lyceum pro přípravu duchovních s vynikajícím profesorským sborem, který studentům zprostředkoval nejen výborné humanistické vzdělání, ale i kvalitní vzdělání filozofické a teologické. Zde se Palacký setkal s řadou rodáků, kteří se připravovali podobně jako on na povolání evangelických duchovních.

Nejhlubší, celoživotní přátelství jej však spojovalo s Janem Kollárem, synem evangelické fary a Pavlem Josefem Šafaříkem. Palacký vzpomíná na několik profesorů, kteří mu zprostředkovali nejdůležitější výsledky evropského filozofického a teologického bádání. Byl to zvláště prof. Stanislades, který ho upozornil na Kantovy spisy, především na jeho vrcholné dílo: Kritika čistého rozumu.

Z roku 1817 se zachovaly dvě latinské řeči Palackého: k velikonočním a vánočním svátkům. Ty prokazují, že navzdory osvícenské kritice náboženství, žil Palacký stále v pevné víře v Boha a nesmrtnost lidské duše. Podstatu náboženství viděl ve vztahu důvěry k Bohu, v následování Ježíše Krista a v bratrském vztahu k lidem. Přes všechny otřesy kritické vědy, zůstaly neotřeseny pevné náboženské a mravní názory Palackého, které získal v rodném prostředí v kruhu svých spolustudentů.

V r. 1818 shrnuje Palacký svůj vnitřní zápas slovy: „Mnoho mne krutý ten boj proti skepticismu stál, ale vítězství mi po zápasu bylo dopřáno. Není možné, aby člověk v opravdovém a důsledném skepticismu dlouho setrval“. Palacký pak vyznával svou víru v Prozřetelnost, ve svatého Boha, který nezádá obřadů, nýbrž lásku k Bohu i lidem. Krista si váží jako zakladatele vrcholného náboženství, vítěze nad hříchem a smrtí, jako vzor ctnosti a moudrosti i původce lidského spasení. Podstatnou část jeho víry je víra v nesmrtnost lidské duše, která je jiskrou z Božího ohně a směřuje ke svému zdokonalování, k obrazu Božímu a tak i k věčnému štěstí.

Křesťanská víra, která prošla ohněm vnitřních zápasů, nebyla ortodoxní. Prošla osvícenstvím a Kantovou kritikou. Dbala na souhlas s moderní vědou. Bůh mu je nejvyšší

mravní autoritou, Kristus – vůdce zbožného a mravního života, je nejvyšší mravní osobností a křesťanské náboženství je zdrojem mravní dokonalosti člověka. Přesto došla vnitřního pokoje a vyrovnání. Že ještě v této době byl pro Palackého odkaz Jednoty mimořádně významný, dokládá dar, který daroval při rozloučení svému nejlepšímu příteli P. J. Šafařík v červnu r. 1817. Byl to vzácný tisk Komenského Labyrintu světa a ráje srdce. Ještě v této době Palacký vážně počítá s tím, že splní přání svého otce a stane se evangelickým kazatelem. Bylo zachováno jeho kázání z r. 1818 „O pravé pobožnosti křesťanské“, které vykonal v hodslavském kostele.

Mimořádný vliv na Palackého v závěru jeho pobytu v Bratislavě měla uherská šlechtična paní Zerdahelyová a kruh vzdělanců, který se v jejím domově pravidelně scházel. Pod jejím vlivem se vytrýbila jeho osobnost a probudily se nové duchovní zdroje a hloubka jeho citlivého života. V této době se soustavně zabývá tehdy módní estetikou. Jeho náboženský život však již nedoznává podstatných změn. Ve svém deníku na začátku r. 1820 píše: „V náboženství nabyt jsem opravdového a trvalého přesvědčení. Věřím, že jest svrchovaná mocnost, která stvořila svět, která řídí a opatruje všecko bytí a bdí i nad mým osudem. Věřím, že Bůh přírodními zákony po věky vyměřenými působí v přírodě, a poněvadž před ním není ani čas ani prostor, není těmito zákony vázán. Zjevení se nechci dotýkat. Věřím, že Kristus byl obdařen zvláštní mocí... Nesmrtelnost mi jest jista. O jejím způsobu mudrovati nebudu“.

Ve svém raném spise Krasověda píše: „Naše životní úsilí směřuje k božnosti, to znamená touhu po svrchované svobodě..., po hledání pravdy a jistoty, dále dobra a posléze i krásy... Nikdo však nedospěl tak daleko, aby nesl plný, dokonalý obraz božské existence“. Jakkoli je teologie trvalou součástí jeho myšlení, obrací se jeho pozornost v této době jiným směrem. Chce sloužit svému národu. V r. 1820 již je naplněn touhou napsat svému národu jeho dějiny.

Doba bratislavských studií je rozhodující dobou nejen pro jeho budoucí poslání

historiografa českého národa, ale i pro jeho pojetí křesťanství. Vyšel z malých poměrů české evangelické církve. Odcizil se chudým poměrům vlastní rodiny. Dostal se do široce rozvinutého kulturního prostředí, v němž však jeho osobnost dozrála a v němž rozpoznal své vlastní poslání svěřené mu Prozřetelností, která jej pro jeho úkol vybavila mimořádnými duchovními dary, nezlomnou vůlí a mimořádnou pílí.

4. Praha – město, v němž byl mnohonásobně obdarován Prozřetelností

Vzácní učitelé a přátelé.

Do Prahy přichází 25 letý muž vybraných způsobů, poutavého vzhledu a nebývalého vzdělání a je vřele přijat českými vlastenci vedenými Josefem Jungmannem jako básník, spisovatel, vědec a vlastenec. Přesto nebylo snadné proniknout do vyšších společenských kruhů, které mu jediné mohly umožnit splnění jeho velikých plánů. Palacký byl obdařen zvláštní výsadou, že odbornou přípravu ke kritickému studiu historie mu poskytl největší tehdejší vědec, římskokatolický liberální kněz Josef Dobrovský. U něho se dokonale naučil historickému řemeslu. Současně byl Palacký hluboce ovlivněn Dobrovského duchovním světem.

Druhým andělem, který dokořán otevřel brány vědecké společnosti mladému Palackému, byl hrabě František Šternberk, jemuž Palacký výborně zpracoval genealogii rodu na základě studia rodinného archivu a knihovny. Hrabě Fr. Šternberk byl v té době nejvýznamnější osobností vědeckého a kulturního života v Praze. Ten se zasadil o to, aby byl Palackému svěřen úkol pokračovat v dějinách Českého království, a to znamenalo, stát se oficiálně historiografem Českého království. Byl to úkol nadmíru významný i nesnadný. Palacký však využil podávanou příležitost plnou měrou.

Manželství Palackého.

Evangelická šlechta ani patricijské rodiny v Českém království prakticky neexistovaly. Mladý vědec si dobře uvědomoval, že mu budoucí manželství musí zajistit společenskou vážnost i finanční nezávislost. Prostřednictvím

mladého Leopolda Měchury a dalších přátel ze šlechtických kruhů, se seznámil s významnou patricijskou pražskou rodinou advokáta dr. Měchury, který sám pocházel z mlynářské rodiny ze Strakonice. Byl římským katolíkem, současně však svobodným zednářem. Náboženská svobodomyslnost byla určujícím rysem rodinného prostředí. Po zesulé první manželce, která pocházela z lužické německé šlechtické rodiny, zůstaly dvě dospělé dcery. Starší Tereza měla uskutečnit Palackého sny. V pozdějších letech vyznal Palacký prof. Kalousovi, že „celé jeho štěstí, kterého se mu dostalo v životě, bylo to, že se přiznal do tohoto domu“. Rodinné štěstí nebylo ovšem bez hořkosti. V té době bylo nemyslitelné uzavřít sňatek mimo církve. A k tomu, aby získal Palacký a jeho nastávající dispens od arcibiskupského úřadu, bylo nezbytné, aby podepsal revers, že děti vzešlé z manželství budou pokřtěny a vychovány římskokatolicky. Palacký na tuto podmínku přistoupil. Je zajímavé, že nejsou doklady přísné kritiky jeho rozhodnutí ze strany evangelických církví v té době.

Až později, už jako milovaný Otec národa, bude podroben zřívavé kritice. Od svého evangelického duchovního, faráře Josefa Krejčího, který tehdy působil v Praze v Truhlářské ulici, v malém sboru, složeném z prostých lidí přistěhovaných z venkova, si vyžádal ohlášky svého sňatku a vysvědčení o náboženství. Svatba se konala 16. září 1827 na rodinném zámku Měchurových v Otíně u Klatov. Pro rodiče a příbuzné Palackého bylo nemožné z mnoha důvodů účastnit se této svatby, a proto rodiče připravili svatební hostinu i v Hodslavicích o několik dnů později. Otec přivítal Františkův úmysl oženit se. Napsal mu: „Opravdu potěšitelnou, vážnou a pamětnou novinu jsi mě k mému i celé rodiny potěšení tehdy napsal“. Nijak se nepozastavil nad katolickou nevěstou ani nad reversem, který musel syn podepsat. Palacký byl nepochybně přesvědčen, že je možno i v rámci římskokatolické církve vychovat děti ve svobodném, osvíceném a pravdivém duchu. Spolu se svou manželkou byl ctitelem exkomunikovaného profesora Bernarda

Bolzana. Jeho žáku Fr. Schneiderovi pak svěřil výchovu svých dětí s přáním, aby z nich vyrostli snášenliví křesťané.

Evangelický sbor v Praze a bohoslužebný život Palackého.

Palacký ve svém deníku tu a tam zaznamenává svou účast na slavnostních bohoslužbách ve význačných římskokatolických chrámech v Praze (Mikuláš, Jiljí, Jakub, Svatovítská katedrála, u Křižovníků, Matka Boží Sněžná, atd.). Nemáme však žádnou zprávu o tom, že by se v té době účastnil bohoslužeb v evangelické modlitebně. Jeho životní náboženský názor, že „účelem života, cílem ducha je dobrat se Bohu“ již plně dozrál. Je zajímavé, že jako liberální bohoslovec a křesťan nepostrádal společenství Kristova lidu ani duchovní posilu zprostředkovanou u Večeře Páně.

5. Vrchol českých dějin

Své náboženské stanovisko a svůj myšlenkový svět formuluje Palacký na počátku líčení českých dějin v době husitské. Vidí v husitství důležitý obrat v dějinách jak křesťanství, tak českého národa a dovede se velmi rozhodně zastat husitského zápasu. Píše: „Poprvé počal lid křesťanský hromadně a dovedně pokoušet se vymanit ze zásady pouhé autority, z duchovního poručnictví svých představených a vůdců, aby se sám postavil do popředí dějin, jako jejich hlavní činitel. V době, kdy byly povážlivě zviklány základy lidského přesvědčení, roztoužili se po jiných pramenech jistoty, které našli v Písmu svatém, co slovu Božím a v rozumu svém... V tomto zápasu se projevíly základní rozdíly v katolictví a protestantství. Obojí způsob křesťanského učení je oprávněn – jak ústní podání, tak Písmo svaté. První spoléhá víc na autoritu učícího a vyhovuje povaze většiny lidí, druhé víc na samostatnost učícího se a vyhovuje víc duchům, toužícím po samostatnosti a svobodě... Soudobý badatel v napětí těchto dvou principů rozpoznává působení ruky Páně, která pro zachování života i rovnováhy veškerenstva v něm založila vždy dvojí síly proti sobě působící, i ducha zavázala zákonem polarity... Duchovenstvo

samo vyniká mravností a vzdělaností tam, kde musí zápasit s opačným názorem“.

Přítom je Palacký přesvědčen, že „křesťanské náboženství samo o sobě je nejčistší, nejvyšší, nejdokonalejší. Je-li však ponecháno péči lidské, pak se porušuje ve své nebeské čistotě... Na cestě k církevnímu absolutismu narazil středověký hierarchický systém nejprve na odpor Husitů, kteří donutili hierarchii, aby uznala nejvyšší autoritu mimo sebe... Že tento vývoj musil vést k trvalému rozdělení (rozlomu) v křesťanské církvi, nepokládám za tak veliké neštěstí. Dualismus v křesťanské církvi vyhovuje dualismu v podstatě lidského ducha... Jde o čin Prozřetelnosti, jako nutný a nevyhnutelný výsledek pokračujícího vzdělání lidského... Spása nespočívá v jednostranném zdůrazňování pouze jednoho principu, buď autority nebo svobodného rozumu. Nikdo nepopře, že vzpoura protestantismu přispěla k očištění i katolicismu. Vzájemná snášenlivost má být jejich heslem.“ Tolik Palacký.

Všechny životní náboženské zkušenosti, studium Kanta i Hegela, důkladné studium českých i světových dějin, to vše vyústilo v rozpoznání dialektické pravdy, kterou je možno přijmout pouze ve vzájemném otevřeném rozhovoru a oplodňování ducha. Sám Palacký se znovu rozhodně hlásí k tomu vyznání „k němuž se hlásili jeho předkové – totiž k vyznání české Jednoty bratrské, jak se tvořila v 15. a 16. století v Čechách a na Moravě. Ta věnovala více péče křesťanské praxi než dogmatickému učení. V tom následovala příklad i slova prvního svého učitele M. J. Husa, jenž pravil: „Od prvního času svého studia to jsem si učinil pravidlem, abych, kdykoli bych poznal zdravější myšlenku v kterékoli věci, rád a pokorně odstoupil od dřívější myšlenky, věda, že to, co víme, jest nepatrné v poměru k tomu, co nevíme.“

Postoj, který Palacký vyjádřil ve svých Dějinách národa českého, nese rysy nadstrannické. To však neznamená, že by popřel svůj vztah k chudé toleranční evangelické církvi. Dokladem neokázalého zájmu je značný příspěvek pražskému evangelickému sboru na zakoupení kostela v Praze u Salvátora,

kteřý nedlouho před Bílou horou byl vybudován pražským německým evangelickým sborem. Ve své poslední vůli, kterou napsal brzy po úmrtí své manželky Terezie (zemřela 18. 8. 1860), odkázal 1000 zlatých evangelickému sboru a škole v Hodslavicích. Druhých 1000 zlatých určil na vytvoření nadace k podporování vdov a sirotek po evangelických učitelích. Oběma evangelickým sborům v Praze určil po 100 zlatých, právě tak jako 100 zlatých římskokatolické farnosti v Hodslavicích a Lobkovicích. Podle svědectví členů rodiny pravidelně doma četl v Kralické Bibli šestidílné, kterou dostal od svého otce Jiřího v roce 1825. Udržoval dobré vztahy s některými pražskými faráři, s Josefem Růžičkou, který kázal v chrámu Páně u sv. Michala v Jirchářích i s farářem Košutem u Klimenta.

Mezi mladší generací evangelických farářů navázal úzký styk se stárnoucím Palackým farář Karel Lány z Černilova. Ten začal r. 1870 vydávat časopis Evangelický církevník, který byl pravidelně zasílán Palackému. Palacký se o něm s uznáním vyjádřil a finančně ho podpořil. Ovšem na prosbu redaktora o literární příspěvek odpověděl zamítavě. Ve svém dopisu píše, že je věren své církvi, že ovšem se nepovažuje za výrazného přívržence luterského vyznání. Kdyby měl své evangelické stanovisko formulovat, pak by musel odkázat na vyznání Jednoty bratrské, která byla jemu i jeho rodině nejbližší. Ve svém dopisu současně přiznává, že jeho postavení historioografa českých stavů mu nedovoluje, aby se církevně exponoval.

6. – 900. výročí založení pražského biskupství v roce 1893

Toto výročí bylo okázala slaveno především římskokatolickou církví, ale také konzervativními politickými stranami. Svobodomyslné kruhy v Praze spolu s Mladočeskou stranou útočily velmi ostře proti připravovaným oslavám. Palacký, který si uvědomoval víc, než kdokoliv jiný, ohromný kulturní význam vzniku Pražského biskupství, se rozhodl účastnit se této slavnosti v chrámě sv. Víta, spolu s městskou radou. Byl také přítomen při položení základního kamene ke konečnému dostavení svatovítského chrámu.

Palackého rozhodnutí bylo velmi ostře napadeno českými evangelickými církvemi. Zvláště Hlasy ze Siona uveřejnily ostrý kritický článek proti Palackému. Veřejně byl kritizován pro svou evangelickou pasivitu. Bylo mu vytýkáno, že souhlasil s římsko-katolickou výchovou svých dětí a své rodiny. Také jeho vztah ke staré Jednotě bratrské byl označen jako únik před odpovědností za existující evangelické církve. Palacký byl tímto článkem bolestně dotčen. 21. října 1873 napsal do časopisu Pokrok zásadní článek o svém náboženském postoji pod nadpisem „Několik slov o náboženství a víře“. Především odmítá útoky ze strany Mladočechů a českých liberálů. Píše, že veškerý pokrok vzdělanosti a osvěty závisel u nás i jinde v Evropě od církevních zařízení. Z lůna církve se zrodila také pražská univerzita. Navzdory všem selháním způsobila křesťanská církev v Čechách nepoměrně víc dobrého než zlého. Pozastavuje se nad mladočeskou nenávistí vůči náboženství vůbec, jakoby nevěra a neznabožství byla vrcholem rozumu lidského a moudrosti lidské. I když připouští, že mezi duchovenstvem mohou být také lidé zaostalí a nemravní, vydává svědectví o tom, že nikde nenašel tolik vzdělanosti, osvícenosti a svobodomyšlnosti, jako u kněží v Čechách. Píše: „Jakkoli sám nemohu se nikdy pokatolčit, upřímně vyznávám, že každý prostě věřící katolík, který neztrácuje jinověrců, je mi mnohem milejší nežli vysoce učený bezvěrec.“

Straně evangelické pak adresuje také svou kritiku: „Jako rodilý protestant mívám vždy na paměti naučení Kristovo, že souhrn i vrchol náboženství jeho je přikázání ‚milovati budeš Pána Boha nadevšecko a bližního svého, jako sebe sama.‘“ Palacký, který z dějin poznal, kolik zla vyrostlo v našem národě „z půtek o víru“, odmítá náboženské spory, nikoli z nezájmu, ale proto, že víra a její obsah je především darem Božím, nikoli ověřitelným výsledkem lidského bádání. Dále zdůvodňuje, proč dává přednost staré Jednotě bratrské. Především proto, poněvadž viděla podstatu křesťanství více v praxi než v dogmatické spekulaci. Varovala před přílišným

hašteřením se o člancích víry. V Jednotě byla velká otevřenost pro stále lepší poznání Kristovy pravdy.

Stanovisko Palackého vyjádřené v jeho odpovědi je možno shrnout takto: Palacký odmítá materialismus a nepřátelské postoje proti náboženství, vyznává víru v Boha ve smyslu křesťanském. Podstatou křesťanství je mu pak upřímná láska. Takové křesťanství bylo v prvotní církvi a nejdokonaleji bylo uskutečněno ve staré Jednotě bratrské. Považuje se za protestanta, i když zůstává kritický k vlastní evangelické církvi. Ve všech historických církvích objevuje mnohé prosté věřící i duchovní, kteří jsou skutečně dobrými lidmi, kteří žijí v lásce k Bohu i k lidem, a přesto, že mají své pevné náboženské přesvědčení, jiné neodsuzují.

Že kritika Hlasů ze Siona Palackého hluboce zasáhla, dokazuje dopis, který krátce po uveřejnění své odpovědi, napsal faráři Lánymu. Píše: „Nevěřte, že bych byl netečným vůči prospěchu evangelické církve. Kdybych se však demonstrativně ukazoval jako horlivý protestant, nikdy bych se nemohl stát historiografem českým. A to by neprospělo ani protestantismu v Čechách.“

Ještě jednou, jako 76 letý stařec, se Palacký vyjádřil veřejně k náboženské otázce ve svém Schlusswort – jakési závěti. Napsal: „Lituji z hloubi duše osudných prostředků a cest, které římská kurie zvolila v poslední době, aby chránila a upevnila svoji autoritu. Nová dogmata jsou způsobilá probouzet nikoli víru, ale spíš nevěru... Daleko víc však lituji nezměrného nepřátelství našich liberálů proti všemu, co se nazývá církví a je s ní ve spojení... Jak často musil jsem mít soustrast s venkovskými duchovními, ponejvíce osvícenými a humánními, kteří v Čechách trpí z obou stran. Na jedné straně jsou nuceni uznávat nová dogmata, která jsou v napětí s jejich přesvědčením, na druhé straně je napadá vulgární liberalismus, který je ztrácuje... Největším zlem je naprostý nedostatek náboženství, jenž se šíří prudkým postupem a kryje se pohodlným štítem bezkonfesnosti. Brzy se však odhalí jako naprostá nevěra, ateismus, panteismus nebo hrubý materialismus...“

Každý rozumný člověk pochopí, že tam, kde není Boha, není ani morálky, ani ctnosti, ani hříchu, ani práva, ani bezpráví, ani cti, ani hanby. Člověk pak trápí svou nejvyšší přednost, své mravní poslání a klesne na úroveň pouhé bestie“.

7. Závěr života

26. května 1876 umírá největší z Čechů moderní historie. Do rodinné hrobky v Lobkovicích byla uložena rakev s jeho tělesnými pozůstatky, představitelé evangelické církve spolu se zástupci církve římskokatolické vykonali pohřební bohoslužby.

Tak se uzavřel jeho život i celé jeho dílo. Platí však o něm, že ač zemřel, ještě mluví. Poselství, které vydal, jako hořící pochodeň převzali mnozí. Mezi nimi zaujímá čelné místo druhý velký evangelík, president T. G. Masaryk, který převzal mnohé důrazy probojované Palackým, především úctu k velké epoše českých dějin, k vzepětí české reformace.

Pavel Smetana

K ŽIVOTNÍMU JUBILEU SESTRY EDITY ŠTĚŘÍKOVÉ

Nemůžeme jinak než poděkovat Pánu za požehnaných 80 let života sestry Edity Štěříkové, členky ČCE, vědecké pracovnice, spisovatelky, ženy, která většinu svého života věnovala studiu otázek souvisejících s českým evangelickým exilem, a to v širokém spektru, zvláště v 18. století, a sledováním výjimečných životních příběhů exulantů, života sborů v exilu a v 20. století jejich návratu do Čech.

Narodila se v chorvatském Uljaniku v rodině čbr. faráře Antonína a Marty Blažkových. Jako malé dítě prožívala s rodinou útrapy druhé světové války. Rodiče se v roce 1946 vrátili do Čech. Otec byl nadále čbr. farářem v ponejvíce reemigrantských sborech v Novém Městě pod Smrkem a v Nejdku u K. Var. Již od mládí se setkávala s životními příběhy reemigrantů a jejich vírou a odtud pramenil i zájem o historii vůbec. V letech 1955-1960 studovala na FF UK

v Praze obor české dějiny a archivnictví. Možnost studovat na univerzitě se neobešla bez potíží vzhledem k politické situaci a kádrovému profilu rodiny. Po úspěšném studiu jí ale nebylo dopřáno získat odpovídající zaměstnání a ani pro spisovatelskou činnost nebyla vhodná doba.

Se svým budoucím manželem Ottou (oba potomci exulantů) byli v nejdecké mládeži aktivní a duchovní podporou mnohým až dodnes. I přes nepřízeň doby a nemožnost publikovat objížděla na vlastní náklady se svým manželem místa, archivy, kde potomci exulantů žili (Polsko, Německo, Čechy), shromažďovala materiály z archivů a výpovědi lidí, a také fotografie, které s emigrací souvisely.

Osobně velmi rádi vzpomínáme na dobu a blízké přátelství s rodinou, když bydleli v Kynšperku a Edita mohla pracovat jako administrativní pracovnice u Lesů. V té době dostal její manžel podnikový byt 2 plus 1 v Kynšperku, v němž bydleli spolu s rodiči a sestrou, a mohli se podílet na životě církve. Zde se také blíže seznamovala s historií rodin ve slezském Husinci, odkud pocházela její matka a teta. Všichni byli častými a vítanými hosty v naší rodině. Vzhledem k tomu, že moje matka Charlotte Brahová a matka Edity Marta Blažková byly stejného věku, oslavily v roce 1999 společně se sborem své 90. narozeniny ve sborovém domě v Kynšperku.

V roce 1968 měla naději, že se ve svém oboru uplatní. Když se ale poměry změnila a byla ohrožena i materiální stránka rodiny, rozhodli se manželé i bez vědomí rodičů k emigraci do NSR. Zde Edita pracovala v městském archivu ve Frankfurtu nad Mohanem a od roku 1972 v ústředním archivu evangelické církve hessensko-nasavské. Mezi námi po nich zůstalo prázdné místo, ale Edita tak měla možnost hlouběji studovat období emigrace a mohla publikovat v mnoha odborných časopisech. Později vycházely její knihy v němčině, polštině i v češtině.

Připomínáme většinu publikací, které vyšly u nás:

Z nouze o spasení (ENA Kalich, 1992)

Země otců (ENA, Praha 1995, druhé vydání Kalich, Praha 2005)

Běh života českých emigrantů v Berlíně v 18. století (Kalich, 1999)

Exulantská útočiště v Lužici a Sasku (Kalich, 2004)

Zelów – česká exulantská obec v Polsku (společným nákladem s Občanským sdružením Exulant, vydal Kalich, druhé vydání 2010)

Čeští exulanti v Polsku (vydavatel Parafia Ewangelicko-Reformowana w Zelowě, 2005)

Stručně o pobělohorských exulantech (Kalich, 2005)

Jak potůček v jezeře (Kalich, 2009)

Matouš Stach (Obč. sdružení Moravian, Suchdol nad Odrou, 2012)

Christian David (Obč. sdružení Moravian, Suchdol nad Odrou, 2012)

Moravské exulantky (Kalich, 2014)

Více sluší poslouchati Boha než lidi (Kalich-Exulant, 2015)

V roce 2007 vydal Kalich biografickou novelu o Václavu Blanickém (1720-1774), zakladateli exulantských kolonií v pruském Slezsku. V ní čtenáři zpřítomnila Blanického osobní životní příběh, strastiplné osudy exulantů vůbec, hmotnou nouzi rodin a život v tamní církvi. Kniha zaujme bezprostředním pojednáním o tehdejší situaci ve Slezsku. Vynikne zde hluboká znalost tehdejší doby a těžkého života lidí. V neposlední řadě autorka chtěla čtenáři přiblížit život kazatele Václava Blanického co nejvíce pravdivým vyprávěním a zároveň přinést vnímavému čtenáři osobní prožitek.

I přes nechtěnou emigraci do NSR v roce 1969 si Štěříkovi zachovali vřelý vztah nejen ke kynšperskému evangelickému společenství, ale i k okolním sborům a přátelům v Čechách vůbec. Dokladem toho je i pozvání kynšperské stanice ČCE Sokolov do NSR v roce 1989 – do rodiny a jejich sboru. Cesta se uskutečnila několika osobními auty. Štěříkovi byli rovněž podporovateli oprav sborového domu, který byl v Kynšperku v blízkosti evangelického kostela zakoupen v aukci. I když osobní návštěvy ustaly ze zdravotních důvodů, zájem o život v rodinách a sborech zůstává dodnes.

V rámci svých možností sestra Edita neustále pracuje na dalších publikacích. V neposlední řadě musíme vyzdvihnout ochotu a podporu jejího manžela Otty, bez jehož technické pomoci by její práce nemohla mít tak široký záběr. Jemu také patří dík za práci na panelech zaměřených na historii exilu a života společenství na mnoha různých místech. V neposlední řadě patří i jemu dík za finanční obětavost, která může být příkladem pro nás všechny.

Edita byla také iniciátorkou uspořádání mezinárodní konference z. s. Exulant v r. 2016, která se konala v Litomyšli. Štěříkovi se ale konference nemohli ze zdravotních důvodů účastnit.

Při jejich poslední návštěvě v Čechách se aktivně zúčastnila na výroční schůzi Exulantu v r. 2015 v Kynšperku nad Ohří. Zde jsme také v jejím příspěvku o Mistru Janu Husovi cítili její vyznání víry a poslušnosti Božimu slovu a celoživotního postoje.

Z tohoto příspěvku bychom rádi zkráceně citovali její slova:

„Jan Hus postavil do středu svého života slovo Boží a svá slova utvrdil svou smrtí. Co spojuje exulanty s Janem Husem je verš ‚Více sluší poslouchati Boha než lidí‘. Hus netušil, jaké místo se mu dostane v českých a světových dějinách. Hus nechtěl narušit jednotu církve, ale postavil autoritu slova Božího nad autoritu lidskou, a to bývá nebezpečné. U předních představitelů církve nenašel pochopení, ale našel pochopení v církvi, a tam někde se začala odvíjet reformace. Vzpomínka na Jana Husa žije po staletí dále. Husité, Utrakvisté, Jednota bratrská, tajní písmáci, exulanti i toleranční evangelíci na něj vzpomínají v dobrém. Objevili ho samozřejmě i politici a je zajímavé sledovat, jak kdo Husa hodnotil a co si z něho bral. Pavel Soukup ve své velmi zajímavé knize ‚Jan Hus, život a smrt kazatele‘ míní, že každá doba se dívá na Husa svými očima, má svého Husa. Dnešní doba, praví Soukup, protože je lhostejná k ideálům minulosti, má dobrou šanci k bádání a hodnocení života Jana Husa. Bude nemastný a málo vzrušující, ale pro historii a historiky je to vzácná příležitost. Pakliže chce historik

pochopit J. Husa jako někoho, kdo bere slovo Boží vážně, pak musí pochopit jeho pohnutky. Jan Hus se bál Boha, chtěl ho poslouchat více než lidi. Ten, kdo bere Boží skutečnost vážně, pochopí i Husovy poznatky, proto je i dnes Hus vzrušující, a ne neslaný, nemastný. Myslím si, že v dobách poklidu a svobody je to vzrušení menší než v dobách pronásledování, tak jako v dobách reformace. Ale přesto vzpomínáme na Husa, chápeme jeho pohnutky; pak se i nám klade tato otázka: Posloucháme Boha víc než lidi? V tom je Hus věčným reformátorem a zůstane jím. Křesťané se budou muset ptát, jak na tom jsou, a to každý osobně. A exulanti, tím se vracím zpět k exulantům, u nich slyšíme právě tento verš, který jsme slyšeli u Husa, častěji a stále znovu: chtěli více poslouchat Pána Boha než lidi, a protože to doma nemohli, odcházeli a snažili se to předávat svým dětem, aby se Pána Boha bály a aby Ho poslouchaly. Zaznívá to nakonec ve vzpomínkách reemigrantů. Nezbyvá říci, než že je teď na nás a na té nejmladší generaci, co s tím biblickým veršem ‚Více sluší poslouchati Boha než lidí‘ uděláme.“

Za všechny přátele, čtenáře i za spolek EXULANT chceme vyjádřit Editě Štěříkové dík za její celoživotní práci, příklad pracovitě ženy, manželky, matky i babičky, za její skromnost a její osobní vztah k Bohu. Dík za to, čím obohatila náš život. Přejeme jí, aby jí Pán dával sílu a radost a provázel ji svým požehnáním a milostí do dalších dnů života.

Alena a Rudolf Brahovi

JAK JE TOMU S KONTINUITOU ČESKÉ REFORMACE?

Křesťanská institucionalizovaná církev byla lidskou nedůsledností, ziskuchtivostí, ctižádostí, touhou po moci sváděna na scesti a snahy o její nápravu patří k církevním dějinám. Hlasy jednotlivců i menších nebo větších hnutí uvnitř církve volající po důsledném návratu k základům křesťanského učení byly potlačovány, umlčovány, změnilo trvale málo, ale jsou nám aspoň důkazem toho, že základ, který byl křesťanské církvi

položen, má sám v sobě sebeopravnou sílu a že církev nebyla nutně odkázána na přínos novověkého humanismu a osvícenství a dalších podobných myšlenkových proudů.

Jan Hus patřil k oněm mnohým po celé církevní dějiny se vynořujícím hlasům volajícím po nápravě. Vzdor jeho mučednické smrti by byl mohl zapadnout v moři dnes zapomenutých obětí, které mají institucionalizované křesťanské církve na svědomí. Avšak jeho kázání a jeho smrt vyvolaly v Čechách tak silné a prudké hnutí, že si s ním tehdejší církevní instituce hned tak neporadila. Vojenské křížové výpravy je nezvládly. Nezbyvalo, než vyjednávat a vrážet klíny, ale uspokojivého vítězství Řím nedosáhl. Musel se na dlouhý čas, a jen nerad, smířit s existencí české utrakvistické církve. Utrakvistická církev nechtěla narušit sakrální jednotu církve, ale cílevědomě narušila svévolnou papežskou administrativní jurisdikci. Patřilo to k jejím nedotaženým nápravným přínosům. Kalich, přijímání pod obojí, byl viditelným přínosem. Požadavek souladu života kněží s jejich kázáním se ani utrakvistům příliš nedařil. Radikálnější nápravné myšlenky husitského hnutí (odmítání některých katolických svátostí, víry v existenci očištěnce, modliteb za mrtvé, modliteb ke svatým a Panně Marii, odmítání církevně nařízených postů a exorcismu při křtu, odmítání kněžských ornátů, svící, zvonění) nepatřily k učení utrakvistické církve. Nebyly všem utrakvistům ani vlastní, a proto mohly být obětovány snaze po udržení sakrální jednoty. Byly v utrakvistické církvi značně potlačeny, ale ne vymýceny. Shrnujícím podstatným přínosem české reformace bylo volání po návratu k Písmu a důraz na osobní zodpovědnost před Bohem. Oba tyto základní důrazy nebyly novým objevem české reformace, ale v české reformaci se ujaly v širokém společenském záběru a s větší důsledností než předtím kdekoli jinde. O Bibli se začali zajímat i prostí lidé a svědomí prostých lidí bylo respektováno (Kutnohorský mír 1485). Obojí bylo v 15. století zcela výjimečným jevem.

Skupina Bratří zákona Kristova ve své zodpovědnosti před Bohem nechtěla víc, než

konsekvantně žít podle biblických rad a příkazů, jak jim rozuměla. Byla zpočátku tolerována. Když však v otázce kněžství narazila na nedůslednosti obou církví (katolické i utrakvistické) a odvážila se zbavit své závislosti na nich, vystavila se persekucím. Jednota bratrská se stala první skutečnou na Římu nezávislou reformační církví s vlastním církevním řádem a jasně formulovanou konfesí.

Německá a švýcarská reformace vstoupily do dějin o několik desetiletí později. Měly své vlastní důrazy, prosazovaly se jinými cestami a našly v politicky a společensky pozměněné Evropě širší ohlas než česká reformace, čemuž napomáhala i jazyková situace (němčina a francouzština). Německá a švýcarská reformace českou reformaci ovlivnila, obohatila, ale nepohltila. Svěbytnost české reformace zůstávala až do Bílé hory viditelnou. Po Bílé hoře dochází ke zlomu, obě české nekatolické církve, utrakvistická i bratrská, z veřejnosti zmizí a zanikají, ale výsledky české reformace přežívají. O jejich udržení dbá místo zaniklých utrakvistických a bratrských církevních institucí česká reformační tradice.

Tradovaná vyprávění a stará zakázaná literatura povzbuzují z generace na generaci stále znovu zájem o zakázanou Bibli a oživují vědomí osobní zodpovědnosti před Bohem. Kdysi vymezené církevní hranice pozbývají významu. Písmáci pocházející z rodin původně utrakvistických se sbližují s potomky členů Jednoty bratrské, jejíž sbory přežívají v ilegalitě déle a rozpadají se daleko pomaleji než sbory utrakvistické. Koncem 17. století jsou téměř všichni čeští písmáci katolicky pokřtěni. To by je bylo v třetí, čtvrté generaci vzhledem k daným zemským zákonům už snad ani příliš nerušilo, kdyby byli mohli číst Bibli a náboženskou literaturu podle své volby a vyhýbat se některým katolickým církevním zvyklostem přičítícím se jejich svědomí. Avšak taková tichá tolerance nebyla přípustná. Tvrdé pronásledování „nekatolíků“ sice mnohé písmáky zastránilo, ale jiné v jejich víře jen utvrdilo.

Výsledky české reformace byly v době rekatolizace násilně odstraňovány, ale nemohly

být zcela vymýceny. Tajní písmáci z nich žili a stavěli na nich dál.

V ilegalitě se dál vyvíjela jak česká reformační tradice, tak i písmácká teologie a náboženská praxe. Vyprávění o Jednotě bratrské a jejich řádech se dostávala do popředí, přibývaly zkušenosti z výslechů a vězení, řešily se otázky zastírání, přetvářky, lži. Touha po Večeři Páně vysluhované pod obojí vedla k praxi lámání chleba a přijímání svátosti i z rukou laiků. Nebylo to však jednání neuvážené, nýbrž bylo biblicky zdůvodněné.

Do země se tajně vracející exulanti a predikanti. Novější, ze zahraničí donášená evangelická (především pietistická) literatura pomáhala českým písmákům uvědomovat si příbuznost české a německé reformace, ovlivňovala i způsob jejich zbožnosti, ale nenarušovala českou reformační tradici. Ti, kteří se dostali do exilu do luterské Lužice nebo do Saska, se ochotně hlásili k luterské církvi, ale brzy zaznamenávali vedle základního reformačního souznění i leccjaké rozdíly dané zachovanými důrazy svěbytné české reformace (odmítání modliteb za mrtvé, odmítání exorcismu při křtu, odmítání kněžských ornátů, svící, soch a obrazů v kostelích, i později vžitě lámání chleba při Večeři Páně). Snažili se vtěsnat do řádů luterské církve, ale jejich velkou touhou byly samostatné české sbory s vlastním (bratrským) řádem a nejraději i s vlastním kostelem bez ozdob. Touha po lámání chleba musela zůstat v Sasku veřejně nevyslovena, ale v tolerantnějším Berlíně byla vzdor nepochopení většiny luterských teologů splněna. Samostatné české sbory vzniklé v exilu v 18. století, ať luterské nebo reformované, nesly pečeť svěbytnosti české reformace.

Kontinuitu české reformační tradice a náboženské praxe lze vzdor rekatolizačnímu pronásledování doložit od Husa až do tolerančního patentu. Napsala jsem o tom ve své knize „Více sluší poslouchati Boha než lidí“ a nechci se příliš opakovat. Po dobu protireformace byla v Čechách a na Moravě zachována nejen prázdná reformační tradice (vyprávění, zvyky), nýbrž i její náplň: o čem si lidé vyprávěli (věrnost předků Božimu

slovu, osobní zodpovědnost před Bohem), to se snažili i žít.

Vzhledem ke 160 let trvajícím tvrdému pronásledování, které vyhnalo do emigrace nejen deseti, nýbrž statisíce exulantů, byl počet evangelíků, kteří v zemi zůstali, a po vyhlášení tolerančního patentu se ke své víře vzdor mnohým nejistotám, nevýhodám a materiálním škodám přiznali, pozoruhodný.

Toleranční patent znamenal pro písmáky na jedné straně značnou úlevu (konec slídění po Bibliích a zakázaných knihách, konec vynucování zpovědní povinnosti, konec strachu z hrubých výslechů a vězení), ale nepřinesl vytouženou plnou svobodu. Nemohli se hlásit ke své „evangelické bratrské“ ani ke „staré českobratrské“ víře, nýbrž buď k luterské nebo reformované. Většina se s tím byť nerada nějak srovnala a v důsledku souhry různých okolností se octla v jedné nebo druhé povolené církvi.

Do nově vzniklých sborů přišli luterští nebo reformovaní pastoři z Uher, kteří ve své naprosté většině mohli mít o české reformaci jen povšechné a nedostatečné vědomosti, a to spíše jen o jejich počátcích. O životě tajných evangelíků a o vývoji české reformační tradice v ilegálně nevěděli téměř nic. Ani pietisticky laděné zbožnosti českých evangelíků nevycházeli příliš vstříc, většina z nich byla nakloněna spíše novému duchu doby – osvícenství. Mnozí z nich museli překonávat i jazykové překážky. O své službě ve sborech měli své představy, svým vzděláním a svými ordinačními sliby byli vázáni na tu kterou konfesi a církevní řády. Zvláštním přáním a zvyklostem svých farníků nemohli rozumět. Střety pastorů s farníky byly tak před-programovány.

První otázkou, která byla řešena, byla zpravidla otázka lámání chleba. Pastoři, kteří začali ze svých zavazadel vybalovat krucifixy, svícny a svíčky, se nesetkali s vděčností, nýbrž nedůvěrou. Chtěli-li důvěru získat, museli být ochotni k jistým ústupkům. Tu se nám vynořuje otázka, do jaké míry a s jakými trvalými výsledky česká reformační tradice ovlivnila nově vznikající luterské a reformované sbory.

Čeští evangelíci trvali na svých tradicích, povolání pastoři se snažili zavést řády, na které byli zvyklí. Někteří laičtí organizátoři prvních tolerančních sborů se po jejich vzniku stahují zklamaně do pozadí.

Sociolog Zdeněk R. Nešpor (Víra bez církve? Východočeské toleranční sektářství v 18. a 19. století; Ústí nad Labem 2004) se záslužně ujal tématu „tolerančního sektářství“. Pod tento pojem však neprávem shrnul vše, co se odchylovalo od instituce a učení jedné z uznávaných církví, tedy také výsledky české reformace.

Česká reformace vyrostla ze společného křesťanského základu, orientovala se výrazně biblicky, byla v době protireformace násilně zbavena svých církevních institucí, byla do velké míry potlačena, ale zůstala přece nepřemožena. Nositelům české reformační tradice v toleranční době nezbývalo, než buď se zařadit do jedné jim málo známé povolené církve, nebo zůstat, kde byli a žít podle svého, nebo se distancovat ode všech. Bez pochyby se vyskytovaly v Čechách a na Moravě v té době (podobně jako i v jiných zemích) různé sekty (zajímavé by bylo evropské porovnání). Avšak nositelé české reformační tradice toto označení nezaslouží. Odmítání kněžských ornátů, svící, soch a obrazů v kostelích, požadavek lámání chleba při Večeři Páně a laická spolupráce ve sboru patřily k výsledkům české reformace a je přirozené, že je toleranční evangelíci ať v reformovaných nebo luterských sborech prosazovali, a do jisté míry za cenu velkých mrzutostí i prosadili. Ti, kteří trvali na svém přesvědčení, ale nechťeli se dohadovat s kazateli, kteří pro ně nenašli hned pochopení, zůstávali někdy sami pro sebe, ale jen proto nemusí být stavění na stejnou rovinu s výstředními sektáři odchylujícími se podstatně od biblického učení.

Pojem „sektářství“ má dodnes pejorativní nádech, dodnes se v něm odráží podezření ze závažné scestnosti. I velké křesťanské církve si vzájemně scestnost předhazovaly, ale musely se učit snášet. Když se po 160 letech tvrdé protireformace vedle reformačních církví vynořili z ilegality nositelé české

reformační tradice, byli bez církevní instituce a nebylo jim dopřáno, aby si ji znovu vybudovali. Proto však by neměli být na rozdíl od ostatních reformačních církví nazýváni sektáři. Mělo by jim být aspoň dodatečně v historických pojednáních dopřáno postavení uznávaného svébytného reformačního proudu.

Exulantská historie dokládá v podstatě jednotný (sjednocený) duchovní proud české reformace, jak se do 18. století v ilegalitě stmelil a vyvinul. V exulantských sborech se přirozeně také vyskytly snahy jednotlivců zaujmout přední místa ve sborové práci, nechyběly ani osobní rivality, ale nevedly k rozkolům, nejednalo se o rozdílná učení. Ve Slezsku se vydělila pouze jediná (!) malá sekta třiceti lidí. Pozdější různé církevní zařazení českých sborů bylo dáno životními podmínkami v exilu, nesnadnou orientací v církevním světě a novými duchovními vlivy.

V Čechách a na Moravě se vedle písmáků s jednoznačnou reformační tradicí vyskytovaly bezpochyby i sektářské skupiny, vždyť sekty vznikaly a dodnes vznikají i ve sborech a církvích teologicky pečlivě vedených. Výskyt sektářství v toleranční a potoleranční době však neznamená, že mezi českými „nekatolíky“ vládl napořád jen chaos a sektářství.

Toleranční zákony roztržily duchovní dědictví české reformace, které bylo až do poslední čtvrtiny 18. století zachováno v obdivuhodné jednotné ucelenosti, nejméně do tří skupin: luterské sbory, reformované sbory a hloučky mimo ně. Tato skutečnost nositele české reformační tradice bezpochyby znejistila, oslabil, izolovala a případně i pomýlila, protože ztratili dosavadní vzájemnou oporu. Mohla přispět i k vzniku nových sekt, ale tu nezbývá opatrnosti: Nositele české reformační tradice, ať už zařazených v církvích nebo zůstávajících mimo ně, je třeba odlišovat od skutečných výstředních sektářů.

Život v písmáckých rodinách se v toleranční době změnil. Bible se nemusela schovávat, místo na tajné noční schůzky písmáků se mohlo chodit veřejně do sboru na kázání, a sousedské schůzky ke čtení Bible už nebyly tak nebezpečné. Písmáci, kteří byli příliš opatrní, k toleranci nedůvěřiví nebo její

nedostatečností zklamání, zůstali v katolické církvi a žili si tiše po svém jako dosud s tím rozdílem, že je nikdo nezavíral a netrápil ve vězeních jen proto, že si četli Bibli a vyhýbali se některým katolickým náboženským povinnostem. Jak dlouho přežila česká reformační tradice v takových rodinách? Měly to snazší než písmáci, kteří zakládali evangelické sbory, vnášeli do nich náboženskou praxi české reformace a naráželi na nepochopení zodpovědných duchovních.

O Husovi, husitech, Českých bratřích a některých mučednících z dob protireformace se v písmáckých rodinách i nadále jistě vyprávělo a můžeme vycházet i z toho, že mnohé písmácké rodiny si ještě aspoň po jednu nebo dvě generace udržely ražení svébytné české reformace. Ale úředně povolání pastoři konali své dílo a podle svých schopností své posluchače ovlivňovali. Pro luterány nebylo nad luterskou církev, pro reformované byla reformovaná tou nejdokonalější. Děti narozené do těchto sborů v nich vyrůstaly a učily se být luterány či reformovanými, nikoliv Českými bratry, jak se nazývali jejich prarodiče a v zahraničí ještě i potomci exulantů.

Druhá a třetí generace českých evangelických duchovních tendovala k teologickému racionalismu. Pokud je česká reformace vůbec zajímavá, sotva mohli pochopit její písmáckou spiritualitu. O prostých členech sborů těchto mladších generací, o jejich zbožnosti a o jejich vztahu k minulosti víme dosud příliš málo, což nám ztěžuje nalézt odpověď na otázku další kontinuity české reformace. Ačkoliv se leckteré praktické důrazy české reformace v tolerančních sborech prosadily, její duchovní síla se zřejmě pomalu vytrácela.

Abychom se dobrali podrobnější uspokojivé odpovědi na otázku, jak v toleranční a potoleranční době přežívala česká reformační tradice a jaká byla její účinnost, potřebovali bychom ještě dlouhou řádku důkladných mikrohistorických studií: podrobnější historie jednotlivých tolerančních sborů, duchovního proudění v těchto sborech i mimo ně, rodinné historie...

S oživením národnostní otázky začal růst zájem o českou historii. Nejen evangelické intelektuály začala zajímat její dosud zastíraná část: husitství, českobratrství, rekatolizace. Revoluční nálada v polovině 19. století podpořila i touhu prorazit hranice nedostatečné tolerance. Reformovaný pastor Bedřich Vilém Košut a luterský katecheta Josef Růžička žádají dokonce obnovení České a Bratrské konfese. První české evangelické noviny vyšly pod názvem Českobratrský hlasatel. Česká reformační tradice se tak zas veřejně hlásila k slovu, ale jakou měla hloubku? Nezbyla z ní jen prázdná slupka? Košut i několik jiných evangelických duchovních byli potomky tajných pronásledovaných pismáků, avšak sami vyrůstali už pod jinými vlivy.

V druhé polovině 19. století vznikaly v Čechách (byť i pod vlivy zahraničních probuzeneckých hnutí) nové církve (Jednota bratrská, Svobodná církev reformovaná, později Jednota českobratrská) a hlásily se k české reformační tradici. Lze snad v podrobnější historii jejich vzniku vystopovat kontinuitu reformační tradice až do doby předtolerance? V katolické rodině Antonína Balcara v Horní Radechové, strýce zakladatele české Svobodné církve reformované Jana Balcara, se ještě v roce 1840 četla Bible. Takových katolických pismáckých rodin bylo v tom kraji (a bezpochyby i v jiných krajích) více. V padesátých letech 19. století několik desítek osob přestoupilo z katolické církve do reformované.

Hodnotit českou reformaci kladně se stalo mezi intelektuály koncem 19. století módní. Jan Hus byl stylizován jako velký Čech a bojovník za pravdu a svobodu svědomí a v reformační tradici byly hledány národnostní, humánní a sociální hodnoty. Pozornost k české reformaci obracely stále znovu i národnostní třenice. Nabytí vytoužené svobody počátkem 20. století umožnilo přiznat se k české reformaci formálně ve sjednocení české luterské a reformované církve. Také čeští baptisté – Bratrská jednota Chelčického – se přiznávala k české reformaci.

Luterského hraběte Mikuláše Ludvíka Zinzendorfa v 18. století nemohla česká

reformace nadchnout, ale když nechtěl o své Moravy přijít, musel na ní nalézt aspoň něco trošku dobrého, co by se dalo převzít. Němečtí Moravané reformační tradici žili, a chtěli tak pokračovat i v exilu. Zinzendorf vtiskl obnovené Jednotě bratrské svou pečeť a Moravané tvořili v rychle se rozrůstající nové církvi brzy jen zanedbatelnou menšinu, ale jejich vztah ke staré Jednotě se v obnovené Jednotě obrazil neobyčejným trvalým zájmem o českou reformaci a povědomím sounáležitosti.

Exulantské sbory vzniklé v 18. století byly vystaveny vlivu církví, do nichž se v době svého vzniku musely zařadit a doléhal na ně i masivní národnostní tlak, kterému se zvláště v Německu těžko mohly zcela ubránit. Berlínským českým sborům byli koncem dvacátých let 19. století vnuceni němečtí kazatelé, kteří neuměli česky. Ve Slezsku se potomkům exulantů déle dařilo nacházet cesty, jak čelit germanizačnímu nátlaku. Zelvští uváděli do rozpaků představitele polské reformované církve, když se ještě i v 19. století nazývali Českými bratry. (Zástupci českobratrské církve evangelické v dobře míněné snaze vylepšit zelvský chrám vnucovali na počátku 21. století zelvskému sboru svícny a svíčky.) Svébytnost české reformace, s níž přicházeli Češi v 18. století do exilu, byla sice i v exulantských sborech vnějšími vlivy oslabena, ale leccos se udrželo. Když v roce 1945 vznikly v Čechách reemigrantské evangelické sbory, lišily se od starousedlých českých nejen některými germanizmy či polonizmy v české řeči, nýbrž především svým úzkým pismáckým vztahem k Bibli a výrazným vědomím osobní zodpovědnosti před Bohem.

Kde a kdy tedy končí nebo nekončí česká reformace – nápravné hnutí vyrůstající z českých husitských kořenů?

Až do tolerance lze mluvit nejen o kontinuitě české reformační tradice nýbrž i o kontinuitě české reformace přežívající a vyvíjející se vzdor zákazům a pronásledování. Česká reformační tradice pomáhala v té době uchovávat a rozvíjet výsledky české reformace, byť jen na omezeném poli tajného neinstitutionalizovaného pismáckého společenství.

Nesmlouvavé podmínky nedostatečné tolerance snad skutečně narušily kontinuitu české reformace daleko více než protireformace. V povolených církvích nebyl další rozvoj české reformace žádoucí. Reformační tradice jako taková sice neupadla hned v zapomnění, ale prostá písmácká teologie pokračující v kolejích české reformace byla nahrazena učenou novodobou konfesní teologií a písmácký způsob zbožnosti byl vystaven silnému konfesnímu vlivu pastorů příšlých ze zahraničí. Složitou potoleranční situaci známe stále ještě nedostatečně. Ačkoliv výsledky české reformace byly aspoň zčásti převzaty do obou povolených církví, vynořovaly se porůznu i v katolické církvi, nacházely uplatnění ve svobodných církvích a přetrvávaly v zahraničních exulantských sborech, je otázkou, zda můžeme v potoleranční době ještě mluvit o kontinuitě české reformace.

Na rozdíl od české reformace jako takové, pouhá česká reformační tradice dobu toleranční a potoleranční prokazatelně přežila a dovoláváme se jí čile dodnes. Každá doba si ji promýšlí, vysvětluje a hodnotí trochu po svém. To je úděl všech výraznějších historických jevů, lidstvo se musí vypořádávat se svou minulostí, pokud nechce potlačit a ztratit svou historickou paměť. Kontinuita české reformace je jednou z nedořešených otázek. Podstatnější je však otázka aktuálnosti základního odkazu české reformace v dnešních českých církvích: rozhodné přiznání se k Bibli, Božím slovu, jako závaznému měřítku a zdůraznění, ale i respektování osobní zodpovědnosti před Bohem.

Edita Štěřiková

NÁVRATY

Podle existujících statistických údajů žilo v Zelově v roce 1942 celkem 3814 obyvatel polské národnosti, 3051 obyvatel národnosti české a 1149 obyvatel národnosti německé. (Obyvatele židovské národnosti okupanti vyvezli. V roce 1939 žilo v Zelově 3714 židovských občanů¹). Po druhé světové válce

¹ Statistické údaje jsou založeny na používaném jazyce. V roce 1939 bylo 3714 obyvatel židovské národnosti, kteří

většina obyvatel české národnosti, z mnoha důvodů – národnostních, náboženských i hospodářských, opustila svoje usedlosti a odjela do Československa. Podle faráře Jaroslava Nevečeřala zůstalo v Zelově a jeho okolí jenom kolem 10% dřívějších obyvatel české národnosti.

Zůstala tu malá skupina členů sboru evangelicko – reformovaného, která stála před závažnou otázkou – můžeme dovolit, aby bylo zapomenuto a zničeno všechno, co s takovou péčí 150 let budovali naši rodiče, když tady, v cizině, vzdáleni od své vlasti, udržovali tradice Jednoty bratrské? V jubilejním roce 1915 byl v Zelově odhalen památník „Husův kámen“ a každý rok (a trvá to až dodnes) se u něj v červenci konaly bohoslužby a zpívala píseň „Kdo za pravdu hoří v svaté oběti“. Potomci českých exulantů v Zelově vzpomínali na Mistra Jana Husa i na slova které hlásal: „Pravda vítězí“. Dějiny a krásu české vlasti znali obyvatelé Zelova z vyprávění otců, písniček a knih Aloise Jiráka a Boženy Němcové. Kostel, který byl jejich útočištěm, stál teď téměř opuštěn a na hřbitově, na kterém spočívali jejich příbuzní, jenom vítr pohyboval listy stromů. Stařenka, která tenkrát stála u hrobu, slzami zavlažila zvadlou květinu.

V těžké době poválečné opouštěli čeští obyvatelé Zelov ve velkém spěchu a brali s sebou jenom ty nejnuttnější věci, mezi nimi Bibli kralickou a Labyrint světa. Před odjezdem prodávali za „mizerný groš“ svoje stavby a inventář. Odjížděli s nadějí na lepší zítřky v zemi, kde budou přijati přátelsky, s láskou, jako doma. Pro některé to byla velká radost, že budou žít v zemi otců, ve vlasti duchovní svobody. Nádherné očekávání, podbarvené vyprávěním starších lidí, se pak stalo velkým rozčarováním, když všechno bylo jinak.

Tam, kde doposud žili, v Zelově, Faustynově, Ignacově nebo Kučově, tvořili zvláštní komunity. Spojovaly je tradice, obyčej, rodinné svazky a hlavně náboženství a česká řeč. Evangelický kostel nebo baptistická

byli nacisty deportováni. Z. Tobjański a kol.: Zarys dziejów Zelowa, Urząd miasta i gminy Zelowa 1987, s. 69

modlitebna byly místy, kde se setkávali a bu- dovali svou víru. Když přijeli do Česko- slovenska, bylo jejich touhou, aby bývalí přátelé a sousedé opět žili společně. Bohužel se to většinou nepodařilo. Většina rolníků z Polska byla poslána do pohraničí, kde dříve žili sudetští Němci. Jejich hlavní střediska vznikla kolem Karlových Varů (Teplá, Ran- kovice, Černošín, Nezdice, Velký Hlavákov). Dřívější řemeslníci, hlavně tkalci ze Zelova, se usadili kolem průmyslového Liberce (Nové Město pod Smrkem, Frýdlant, Nový Bor, Česká Lípa) a v Šumperku. V Čechách přidělená zemědělská půda přesahovala vý- měry, na které byli v Polsku zvyklí, neboť původní podíly na zakoupených zelovských nemovitostech se postupně nárůstem zelovs- kého obyvatelstva rozměňovaly. Jejich hos- podaření a životy však zásadně změnila ko- lektivizace zemědělství, takže mnozí svá hos- podářství opouštěli a stěhovali se do měst.

Nepříjemná byla pro zelovské reemigran- ty jejich konfrontace s běžně užívanou češ- tinou. Zelovská čeština byla odlišná od toho, jak se mluvilo zde. Zelovští Češi mluvili biblickou kraličtinou, která navíc obsahovala řadu slov polských a německých. To bylo někdy důvodem humorných situací. Píše o tom Vlastimil Pospíšil v knize „Návrat domů”². Velkým zklamáním pro reemigran- ty, kteří tak toužili po vlasti předků bylo, že je místní označovali za Poláky. Nemenším rozčarováním byly pro zelovské rodiny nábo- ženské poměry. Byli přesvědčeni, že většina Čechů je evangelická, a jsou tu živé tradice Jednoty bratrské. Množství katolických kos- telů, kříže na jejich věžích, kapličky a sochy svatých neodpovídaly představám těch, kdo byli vychováni k dodržování příkázání „neučiniš sobě rytiny, ani jakého podoben- ství těch věcí, kteréž jsou na nebi svrchu, ani těch, kteréž na zemi dole, ani těch, kteréž u vodách pod zemí; nebudeš se jim klaněti, ani jich ctíti”.

Nepříjemným překvapením byly politické zvraty v roce 1948. Smrt ministra zahranič- ních věcí Jana Masaryka dovršila hořkost zklamání. V Polsku v té době ještě existovala

malá soukromá výroba a maloobchod. Ně- které rodiny, které měly z Československa pocit zklamání, to po roce 1948 vedlo k roz- hodnutí vrátit se zpět do Zelova, do míst, kde prožili mládí. Vlast, kterou znali z vyprávění otců, země krásné přírody, dobroty a přá- telství, a také všeobecného uznávání Jednoty bratrské, vypadala úplně jinak. Měli pocit, že jejich postavení v Československu je nejisté, nemají pevná práva, mysleli, že se mohou vrátit i bývalí němečtí obyvatelé. A tam v Zelově zůstaly jejich domy, pole a zahrady, které opustili, a které zůstaly jenom pod do- hledem sousedů nebo rodin, které neodjely. To byly důvody, vedoucí některé rodiny k ná- vratu do Zelova, do míst, kde jejich předkové našli své útočiště po roce 1802.

Podle vzpomínek současných obyvatel Ze- lova se v letech 1948 – 1950 vrátilo z Česko- slovenska do Zelova a jeho okolí kolem 20 rodin. Mezi nimi byli:

Emil a Bronislava Jersákoví ze Šumperka (do Zelova), Blahoš a Ilona Matysovi ze Šumperka (do Lodže), Leonie a Vilém Keda- jovi z Teplíc (do Zelova), Josef a Janina An- dršovi (do Zelova), Julian Pospíšil (do Igná- cova), Lot Čáp (do Ignácova), Karel a Marie Pospíšilovi z Liberce (do Zelova), Jan a Eu- genie Novákoví (do Zelova), Jan Volský (do Čarného Lasu), Miloš Kimmer (do Zelova), Fridrich Jelínek a jeho dvě sestry (na Zelů- vek), Karel a Anna Libuše Pospíšilovi ze Šumperka (do Zelova), Marie a Josef Jersáko- ví (do Zelova), Anna a Vilém Veselovští (do Zelova).

Rodiny, které se vrátily, byly většinou vlastníky domů, výrobních zařízení, zemědě- lských hospodářství a sadů. Mnozí z nich byli vysoce kvalifikovaní v textilní výrobě, ze- jména ve výrobě látek bavlněných a vlně- ných. Zelovské ložní tkaniny, takzvané „pur- pury”, byly před válkou pověstné nejvyšší jakostí. Žádané byly na Volyni i v Rumunsku. Naneštěstí po roce 1950 byla i v Polsku sou- kromá produkce silně omezována a posléze i úplně znemožněna.

Rodiny, které se vrátily do Zelova, velmi přispěly k oživení evangelicko – reformova- ného sboru. Díky nim byl obnoven smíšený

² Vlastimil Pospíšil, Návrat domů, Exulant 2009, s.168

pěvecký sbor a také mužský pěvecký sbor. Významný podíl na činnosti sborů měli Leokadie a Vilém Kedajovi (vrátili se z Teplic). Nezapomenutelná jsou sváteční setkání členů evangelicko – reformovaného sboru ve sborovém domě (stará fara), výlety na Patyky, do Lubce nebo do lesů na Zelůvku. Paní Bronislava Jersáková (vrátila se s rodinou ze Šumperka) významně pracovala v nedělní škole. Učila děti zpívat české písně a recitovat básně, s nimiž vystupovaly na Štědrý večer a Nový rok. Fridrich Jelínek, sedlák a tesař, se po návratu do svého domu na Zelůvku staral o údržbu domů a stodol těch rodin, které se odstěhovaly, ale vlastnictví nemovitostí jim zůstalo. Tyto domy zůstaly pod dozorem rodin, které se z různých důvodů nerozhodly Zelov opustit. Dvě Fridrichovy sestry, které se s ním vrátily z Československa, byly švadleny. Nebyly sice vyučené, ale byly velmi šikovné. Šily hlavně pro sousedy. I mně, jako klukovi, ušily čepici, košili a kalhoty. V poválečných letech, která byla pro evangelicko – reformovaný sbor velmi těžká, mezi mnohými jinými ve sborové práci vynikli Vilém Pospíšil (předseda staršovstva 1965-1968), Julian Stejskal (dlouholetý člen staršovsta, jeho předseda 1969-1979 a od roku 1980 čestný člen staršovstva), Alexander Gryger, Emil Svoboda, Rudolf Matějka, Julián Pospíšil, Edmund Koutecký a jiní.

Obyvatelé Zelova české národnosti, kteří nereemigrovali do Československa, a ti, kteří se vrátili zpět, měli v paměti své blízké, od nichž byli odloučeni. Byli rozpolceni ve vztahu k zemi otců a vlasti, v níž žili od mládky. Byli vystaveni pochybnostem a vnitřním nejistotám. Zmatenost té doby a dějin obyvatel Zelova mohou částečně přiblížit vzpomínky dcery Leonie a Viléma Kedajových:

Kedajovi, potomci českých bratrů, žili v novém domě, který si postavili krátce před druhou světovou válkou. Parcela, na které postavili nový dům, patřila jejich rodičům. Okázalý dvoupatrový dům s velkou zahradou se nacházel v centru Zelova, naproti evangelicko-reformovaného kostela a sborových

staveb. Kedajovi, stejně jako mnozí jiní obyvatelé Zelova, byli před válkou tkalci a měli doma tkalcovský stav a všechno, co k tomu patřilo – kolovrátek, snovadlo a další potřebná zařízení. Dobu války šťastně přečkali ve svém domě. Vzhledem k poválečné nejistotě se rozhodli s malým tříletým synem Zelov opustit a odjet do Československa. S lítostí opouštěli dům, ve kterém prožili mládky. V Československu bydleli nejprve v Teplé u Mariánských Lázní, a potom v Teplicích Lázních. Tam provozovali soukromý obchod. Politické změny v roce 1948 měly dopad i na soukromé podnikání – bylo zakázané. Tehdy se Kedajovi, jako i jiné zelovské rodiny, zamýšleli nad svým odchodem z Polska a přemýšleli o návratu. V Zelově se zatím o jejich dům starali sousedé. Po likvidaci soukromého obchodu v Teplicích se pan Kedaj vypravil do Zelova, aby zjistil, jaká je zde situace české národnostní menšiny. V tu dobu ještě bylo v Polsku soukromé podnikání možné, včetně výroby látek a drobného obchodu. Rozhodli se tedy k návratu do Zelova, kde se jim zanedlouho narodila dcera Ilonka. Netrvalo dlouho a také v Polsku byli soukromníci vysokými daněmi donuceni zlikvidovat své soukromé podnikání. Kedajovi, stejně jako někteří další navrátilci, začali svého návratu litovat. Mysleli na nejbližší rodinu, která zůstala v Československu.

Těžká materiální situace soukromých podnikatelů a řemeslníků je donutila hledat nové příležitosti k obživě. Našli zaměstnání v tkalcovském družstvu v Zelově, potom v nedaleké obci Sromutka a pak v Dłutowie. Podíleli se na počátku výroby záclon v Bydgoszczy, městeč vzdáleném asi 200 km od Zelova. Jejich děti v Polsku dosáhly vysokoškolského vzdělání a výborného uplatnění. Dcera Ilona pracovala po studiích na univerzitě v Lodži a pak v redakci lodžských novin. Syn, známý lingvista, byl pracovníkem Polské tiskové agentury ve Švédsku a Japonsku, a také pracovníkem polského velvyslanectví v Itálii. Úspěch dětí byl radostí rodičů a částečným ospravedlněním návratu z Československa. Předpokládali, že tam by jejich děti takovou

příležitost uplatnění neměly. Ale paní Leokadie mnoho let, a možná až do posledních dnů, návratu litovala.

Byli i tací, ale nebylo jich mnoho, kteří odjeli do Československa bez povolení, „na černo“, aby poznali možnosti života v této zemi. Taková cesta, ač riskantní, měla pomoci při rozhodování o přestěhování celé rodiny. Takovou cestu uskutečnil, kromě jiných, i pan Vladislav Tvrdý ze Zelova. Dcera Ilona ještě dnes na ty chvíle vzpomíná: *Tatínek odjel ke svým příbuzným, kteří už byli v Československu, aby zjistil situaci. Vrátil se po několika týdnech a jenom konstatoval – „tam je úplně stejná ďábelská komuna jako u nás, a možná ještě horší“. Tak se rodiče neodstěhovali a zůstali v Zelově. V Zelově se zabývali tkalcovstvím, stejně jako mnohé další rodiny.*

Obyvatelé české národnosti, kteří do Československa neodjeli nebo se do Zelova vrátili, měli na paměti své blízké, které od nich poválečné události odloučily. Jejich láska byla rozdělena mezi českou vlast předků a vlast, v níž žili a pracovali. Moje maminka mnohokrát v neděli odpoledne stála se slzami v očích u okna, odhrnula záclony a představovala si, že uvidí svou matku nebo sestru, jak jdou ze Zelůvka do kostela na nešpory. Nikdy se to nestalo, nikdy je neviděla. Celá rodina, její matka, sestry, bratři už dávno žili v Československu. Moje maminka, a jak soudím, také paní Leonie, v tichu nedělního odpoledne zpívaly píseň vystěhovalců „Touha“. Jedna sloka této písně:

Jak teskno u srdce v vzdálené cizině, kde často slza mou polévá líc.

Mysl má zalétá přes hory k dědině, kterou snad bohužel nespátřím víc.

A zrak můj stále hledí tam, kde jsem vše drahé zanechal.

Útěchy žádné když nemám, Kde domov můj, si zazpívám.

Útěchy žádné když nemám, Kde domov můj, si zazpívám.

Jaroslav Stejskal

NEODESLANÝ DOPIS (ze zápisníku mojí maminky)

Drahá maminko.

Velmi Tě miluji a tuze stýskám za Tebou. Den za dnem uplývá a já neustále vidím ten dávný Zelůvek, ty letní výlety mládeže na „Zelený palouček“, slyším ten radostný nedělní zpěv. Zvlášť je mi smutno v neděli odpoledne. Stoím při okně a *hlidam*³ na silnici, možna že *uhlidam*⁴ Tebe nebo někoho příbuzného.

Prohlížím znova staré fotky, ač jsem je ohlíдела tisíckrát. Nemužu pozdržet slzy, když hledím na *snimce*⁵ složené ruce milovaného otce, kdy nas opouštěl navždy z toho zemského údolí. Housle, které po nim zůstali, bohužel navždy *zahynuly*⁶. Když sem na nich hrála, tak sem nemyslela *o mojem osamotnění*⁷. Housle sem půjčovala Karlovi, chudemu klukovi, který byl nemocný, trochu postižený. Zabral je ze sebou do Čech, bydleli pak v Plzni. Snad zhynul na drátech na německé hranici. Tak asi muselo být, tak to zůstalo zapsané v hvězdách.

Moc těžké bylo rozhodnout, aby vyjet do Československa, v neznámo, tehdy, když všichni vyjížděli v 1945 roce. Doma byli tři malé děti a venku mrazavá zima. Teťka je také těžké rozhodnutí. Maminka Julka je nemocna, ma kataraktu na oba oči, a její bratr, který z ni bydlí, je už starý i málo může pomoci. Jsou bezradni i nemůžeme ich tu ponechat. Cela ich rodina už odjela. Starý strýček Emil jenom oséváva jeden zahon pohanky a k tomu povída: „Jak bude uroda, tak postačí pro nas a pro slepice.“

V minulém měsíci strýcovi ukradli z chleva jalovici. Strýc slyšel, ale měl strach, aby vyjít ven, mohby ještě dostat výprask. Rano z Julkem hledali po šlapotach, ale kdepak - „*hledej vitru v poli*“⁸. Julek nikdy v poli nepracoval, moc se na tom neznal, ale teď

3 dívám se

4 uvidím

5 na fotografii se složenýma rukama milovaného otce

6 bohužel se navždy ztratily

7 na moji samotu

8 „chytej vítr v poli“

musel obdělávat půdu. Zjara půjčoval koně, pudu oral i sazel brambory. Na podzim rozsvíval žito. Slaměná střecha domu dědka a chýlicí se stodola musí být opravena, nevím, jestli Julek tomu zastačí.

Na Zelůvku teďka neuslyšíš jak dříve radostné zavolání: „Pane Ranš, harmonika se pali“. V davném našem rodinném domě hra teďka velkého pána dávný nejlepší kamarad Karla. Dříve, když šel silnicí, tak už zdaleka volal „Jděte, jděte, ja se zastavim u Karla“. Teďka ten jeho přítel rozkrada jeho majetek. Otec tak vždycky ohlížel les, hrabal stlani, hledal *sušenku*⁹ na topeni. Teďka nový pan stavi v lese vůz a nejkrásnější stromy vysekává, nikoho se nepta o povoleni. Splnily se slova písničky: „Smutně teď děte světem, štěstí je zvadlým květem. O vas vyprávime z láskou, pohádky našim dětem.“

Včera byl u nas prodavač knížek a ten doporučoval fotografii poválečné milice v Zelově. Tak Julek koupil takovou fotku a hluboko ji schoval do zásufky stolu. Tu snimku budou ještě někdy moc hledat. To sou ty z milice, kteří v den pomáhali Čechům v Zelově při odjezdu a v noci *ochraněli lupiču*¹⁰. Julek měl připravené v pohotovosti petardy a sportovní strašak.

Naš kostelík, který vždycky v svatky byl plný, teďka je v něm smutno. Sbor, který byl chloubou kostela, teďka dopada celkem mizerně. Je teďka jenom několik členu v pěveckém kroužku. Už teďka nezni pěkný zpěv zelovského sboru na celé okolí.

Máme několik přátel, z kterema se setkáváme. Na svátek Tříkrálový nas navštívili někteří z nich. Na stole bylo skromně, ale u stolu bylo veselo. Vzpomínalime předválečné časy. Emil Svoboda, ten měl povídku o velocipedových závodech, v kterých on učastnil (závody jizdních kol). Rudolf Matějka vzpomínal o předválečném tkalcovství a Julek o obchodě, který vedl na Volyni. K tomu Maruška Novakova měla vždycky moc anegdot.

Malo nás Čechů teďka zustalo v Zelově,

ale sbor zpíval v svatky, kterému dirigoval Karel Veselovský. Jak obyčejně byli potíže z mužským hlasem. Naštěstí se vrátil z Čech do Zelova Vilem Kedaj i *zasílil*¹¹ mužským hlasem náš zpěv. Byli také v kostele dárky pro děti v Štědrý večer. Dárky byli skromné (male), ale už z daleka voněli perníkama a jabličkama. V každém balíku byli italské ořechy z *dřeva*¹², které roste u Stare fary a liskový oříšky, které Julek objednal na Černém Lese. Jablička a hrušky Julek dostal pro děti od našich lidí na Zelůvku. Barevné papírkové ozdoby, tužky a barevné tužky v poslední chvíli nakoupili v zelovském obchodě.

Děti povídali básničky, hoši zpívali vánoční písničky. Zpěvu ich učila pani Jersáková, rozena Tarabová. Jersákoví se také vratili zpátky z Čech do Zelova.

Po Novém roce nastalo průmyslové povzbuzení v městečku. Ve středu na trhu bylo už hodně obchodních krámů. Po domech bylo slyšet, jak klepou tkalcovské stavy, ale už ne ručně jak dříve, jenom mechanické stroje. Teďka ještě ženy na kolovratkách motají tkalcovské cívky.

Julek musel udělat řemeslnické zkoušky. Řemeslníci ze Zelova na zkouškách úplně jinak počítali než to měla popsáné zkušební komise, ale výsledky byli dobré. Komise byla překvapena, jak to počítají tkalci ze Zelova. Všichni dostaly řemeslnické papíry.

Jak mi psala Olga, to u Vas je to úplně jinak než mysleli zelováci než odjeli z Polska. Nejní to taková rodna země jakou oni sobě představovali, když bydleli na Zelůvku. Ty uvažovaly, že v Čechách bydlej jenom evangelicy, každý je radosný a upřímný a při cestách není žádných kříží. A tam bylo celkem jinak. Byli překvapeni tím, co uhlídali.

Mnoho ze Zelůvku bydlí teďka v Teplý, Rankovicích, Nezdicích a jiných okolních městech. Mají teďka lepší domy a půdy dost a dost, ale už to nejní jak náš Zelůvek, každý teďka vzpomína. Znova zpěváci z davného Zelůvka teďka zpívají v Teplý, ale nejní jednomu

⁹ hledal soušku na topeni (suchý stromek)

¹⁰ chránili lupiče

¹¹ posílil

¹² ze stromu

slzy jsou do očí, kdaž otvírá Harfu Sionskou. Tak to se ukončila válečná chumelenice.

Stále myslím na Vas, stále vzpomínám, a teďka, když píšu ten dopis, tak mi je lépe, ač slzy mám v očích. Tak bude asi lepe, jestli nevyšlu ten dopis. Jenom srdce matky byloby plně smutku, kdyby věděla, jaka je moje tesknota. Tak se o nas vždycky maminka starala, tak pomahala – a teďka je tak daleko ode mne. *Hlidam*¹³ na šatek (marinusku), který mi dala jako svadebni darek, on mi vždycky připomina rodinný dům. Dneska sou to jenom vzpomínky.

S Bohem, draha maminko. At' nas sloučej te pěkně slova písničky, které sme tak často spolu zpivalý: „Bůh bud' s Vama, než se sejdem zas....“

Tva umilovana Amalka,
Zelov 1948 rok

Jaroslav Stejskal

JAROSLAV KALOUSEK – sedmdesátník

Československá církev evangelická udržuje dlouhodobě vztahy s komunitami krajanů, kteří, ač vzdáleni, uchovali si evangelickou víru a částečně i český jazyk. Nelze vyjmenovat všechny ty, kteří stáli či stojí v čele tamních sborových společenství. S vděčností myslím na již zesnulé manžele Hájkovy z Velikého Srediště v Srbsku a zesnulého bratra Josefa Jančíka z Bohemky, který ke sklonku života předal péči o sbor sestře Ludmile Sverdlové. Marie Provazníková z Veselynivky, Zdenka Pagáčová ze sboru v chorvatském Bjeliševaci, Karel Pospíšil a Věra Pospíšilová ze Zelova – ti všichni jsou sloupy tamních sborových společenství.

Zvláštní místo dnes patří bratru Jaroslavu Kalouskovi – kurátorovi a výpomocnému kazateli sboru v Peregu Mare, kterému 9. prosince 2016 v Oradey biskup reformované církve v Rumunsku Istvan Csuri předal ocenění PRO ECCLESIA. Stalo se tak u příležitosti životního jubilea bratra Kalouska, který v lednu 2017 oslavil 70. narozeniny.

¹³ dívám se

Dovoluji si čtenářům předat text laudatia, které udělení tohoto ocenění provázelo a bratru Kalouskovi poděkovat a popřát do příštích dnů hodně sil pro tělo i ducha.

Laudatio u příležitosti udělení ceny PRO ECCLESIA bratru Jaroslavu Kalouskovi

Autor: Tibor Gyorgy Tobias, farář v Peregu Mare a Kisperegu

Jaroslav Kalousek se narodil 27. ledna 1947 v obci Peregu Mare, tehdy obydlené Čechy, Slováky, Němci a Maďary. Vztah k lidem, k náboženství a k víře v Boha zdědil po svém otci, který byl významným pilířem českého reformovaného sboru, kde jako presbyter působil 30 let. Jaroslavovi bylo pouhých 25 let, když tuto funkci převzal od svého otce a po 9 letech působení jako oddaný presbyter byl v roce 1981 zvolen kurátorem.

Jozsef Kovacz, farář v sousedním Kisperegu, který dojížděl i do Peregu Mare, poznamenal, že Jaroslav je nejmladším kurátorem v tehdejší banátském seniorátu, k němuž sbor v Peregu Mare patřil. Jako první významný úkol, který ho čekal, bylo omítnutí kostela vysvěceného v roce 1960, jež dosud venkovní omítku neměl. Práce byla vykonána vlastními silami, finančně přispěla rovněž ČCE. Důležité je i připomenout, že Jaribacsi (= strýček Jaroslav) dokázal přesvědčivě působit na členy sboru tak, že každá započatá práce byla dovedena k dobrému konci. Po omítce následovala oprava střechy – byla opravena dvakrát a natřena lakem. Když v rámci restituce byla sboru v žalostném stavu vrácena tzv. stará škola (první budova, kterou si po příchodu do Peregu Mare Češi postavili), dokázali ji pod vedením kurátora dát dohromady, opravit, zařídit zázemí. Jeho nápad byl také zřídit v jedné sborové místnosti malé muzeum hospodářského nářadí a zařízení pereckých kuchyní a domácností z různých dob.

V exponátech malého muzea se zrcadlí téměř celý život sedláckého pracovníka. Od roku 1990 působil bratr Kalousek nejen jako kurátor, ale vedl také čtené bohoslužby. Bylo to o to snazší, že sbor byl, prostřednictvím potulného kazatele Petra Brodského, zásoben

tiskovinami (čtená kázání, knihy modliteb, zpěvníky, Bible).

I když český reformovaný sbor v Peregu je součástí rumunské reformované církve, má pevné vztahy s ČCE v ČR. V roce 2007 byl Jaroslav Kalousek ordinován synodním seniorem ČCE Joelem Rumlem ke službě Slova a svátostí po náležitě přípravě a malé zkoušce v Praze před členy synodní rady. Slavnost ordinační byla před celým sborem a za účasti široké delegace členů ČCE z Čech. Pevné vazby na ČCE má Český reformovaný v Peregu Mare i po odchodu Petra Brodského do důchodu. Sbor má nyní na starosti farář Pavel Šebesta z Hodonína.

Pro práci ve sboru je pro Jaroslava důležitá jeho rodina, stojí vždy při něm, ačkoli tuto funkci vykonává bez jakéhokoli honoráře. Jeho manželka Věra, jako oddaná členka sboru, řídí různé akce probíhající ve sboru, vede také kartotéku. Syn Valík je varhaníkem sboru. Sbor zpívá písně v českém jazyce.

Jaroslav Kalousek je strážcem, který stojí na strážné hlásce (Ab 2,1a). Za několik týdnů mu bude 70 let a on dobře ví, jako i všichni ostatní, že to jejich malé a pomalu ubývající společenství vytrvá, daleko od staré vlasti, tak dlouho, dokud si dokáže každý z nich udržet svoji víru i svůj mateřský jazyk. Věřím, že Všemohoucí Hospodin se postará o to, aby vždycky stál někdo na stráži.

Petr Brodský

MUSEL SOM BYŤ KACÍROM

Motto: „...*len ten, kto vie mlčať a trpieť pre Ježiša, môže vybudovať pevnú železnú bránu proti temným a diabolským mocnostiam tohto sveta.*“

V letošním roce se v církvích vzpomíná na vystoupení Martina Luthera. Jistě k tomu výročí vyjde řada studií. Nevím, do jaké míry je známo, že jedním z nejbližších Lutherových spolupracovníků byl Konrád Cordatus. Musím se přiznat, že já jsem toto jméno dosud neslyšel nebo mi neutkvělo v paměti. Zaujal mne ale rozhovor s Danielou Hroncovou Faklovou v Evanjelickém posolu spod Tatier (týždenník evanjelíkov a. v.

na Slovensku) z 23. 11. 2016, která o osudech Konráda Cordata napsala knihu s názvem „Musel som byť kacírom“.

Cordatus nebyl hned přesvědčeným protestantem. V jeho nitru zuřily mnohé pochybnosti, pátral po Pravdě. Chtěl bych proto na základě shrnutí knihy D. Hroncové Faklové a několika ukázek přiblížit význam postavy Konráda Hertze Cordata.

„*Končil november roku 1483. Mohlo tak byť dvadsiateho piateho... Roľníckému správcovi vo Vodnom zámku v Leombachu, pri mestečku Wels, Wolfgangovi Hertzovi a jeho žene Margarete, rodenej Kohlgrüber, uhliarke zo Schleissheimu, sa narodil syn. Dali mu meno Konrád.*“ (str.10)

Vyrůstal v harmonické rodině. Z úst otce často slyšel o valdenských, husitech a bratřících. V dubnu 1502 odešel na studia do Vídně a roku 1507 byl vysvěcen na kněze. Před morem ve Vídni utíká do Čech. „*Prave tam, v Bohemii, ma opanovala túžba prijať sviatosť večere Pánovej po novom. Hovorili tomu – pod obojakým spôsobom.*“ (str. 38) Navštívuje Řím, ale věčné město a ani Vatikán ho neoslovují. Nikdo mu nedovede vysvětlit, kdo, kdy a proč nařídil „*communio sub una*“! Po návratu z Říma odchází studovat na univerzitu ve Ferrare, ale jak vyznává: „*Hoci by som bol desaťkrát išiel do preslávených škôl vo Viedni, Ferrare a Ríme, ani slovom som nikde nepočul o pravej viere v Krista!*“ (str. 42)

Stává se kazatelem v Budíně, ale vnitřně je nespokojen. Pilně studuje Lutherovy traktáty a k tezi „ospravedlnění pouhou vírou“ sám dodá: „*Luther má pravdu! Dôležité pre mňa, pre celý katolícky svet. Pre všetkých.*“ (str. 52)

Smělý kazatel se najednou ocitl v chladu a vlhku. Dostává se do vězení a později panovnice Marie Habsburská Konráda posílá do Horních Uher. On touží po Wittenbergu, po setkání s Lutherem, ale poslušně odchází – navštíví Kremnici, Bystricu, Štiavnicu a pravděpodobně i Zvolen. Ovlivněn Lutherem se dostává do sporu s církví a konečně odchází do vytouženého Wittenbergu. Luther bratra Konráda vítá a jak autorka knihy zdůrazňuje

– Cordatus a Luther velmi rychle našli společnou řeč. Na otázku, jaký byl jeho vztah k Lutherovi, autorka v rozhovoru odpovídá: „Dalo by sa to vyjadriť krátko: oddaný žiak, poslucháč, priateľ, o ktorom Luther okrem iného tvrdil, že nik iný, len Cordatus by išiel s ním nielen ku hranici upálenia, ale priamo i do ohňa, do plameňov. Lebo aj také niečo im hrozilo...“ a pridáva i svůj subjektivní pohled: „Mala som pocit, že zostal v tieni svojho učiteľa a kolegu. Nemala som však pocit, že by touto skutočnosťou trpel.“

Setkávání s Lutherem Konráda přímo pohltilo. Rozhodl se zakoupit všechny jeho traktáty a knihy a poslat je do Uher. Záleželo mu na věřících v Uhersku, které kdysi navštívil. Jeho pevnou víru nezlomilo ani sdělení, že v Budíně zatkli Hanse, který se nabídl, že knihy převezme. „...na predmestí Budína sluhu môjho brata zajali... knihami, ktoré viezol, poobkladali a upalili. Prvý martýr?! Jeden z martýrov.“ (str. 93)

Konrádova druhá cesta do Uher je naplněna kazatelskou činností. Věrným druhem mu byl Jan Kressling. Doba to byla dramatická. Selské povstání v Německu (1524-25), aktivita katolických kněží v Uhrách – to vše vede k tomu, že jsou oba kazatelé uvězněni. Devět měsíců těžkého žaláře. Rákošský sněm v květnu roku 1525 přijal usnesení, aby všichni luteráni byli upáleni a majetek zkonfiskován – „Lutherani omnes comburantur!“ „Z ostrihomského väzenia som vyšiel vychudnutý... zostarol som... Nemal som ani 40 rokov. Ale mal som slobodu. Čo bolo najdôležitejšie? Netrpel som duchovnou slepotou.“ (str. 120)

Cordatus se po vzoru Luthera ožení a závěr svého života prožívá v bezprostřední blízkosti Luthera. V jeho domě nikdy nebylo liduprázdno, večerní hovory kolem dubového stolu – hlavní slovo míval Luther, Cordatus pilně zapisoval. Koncem roku 1529 se jeho ženě Kristíně narodil syn. Kmotrem je sám Luther. Žel syn na jaře umírá. Brzy na to i Kristína. Konrád pak více než rok žije přímo u Luthera a zapisuje jeho řeči. Lutherem je poslán do farnosti v nedalekém Niemecku. Roku 1542 vydává svůj spis i se slavným

Lutherovým zpěvem proti Turkům. Blíží se konec. Dne 18. 2. 1546 umírá Luther a pozemský život Konráda Hertze Cordata končí v březnu 1546.

„Na konci života bol raz povedal: „V raji som už bol. Detstvo bolo mojím pozemským rajom. Mám nádej, že po smrti ma čakajú nebesia.“ Umrel do večnosti.“ (str. 177)

Četba knihy mne potěšila i v mnohém poučila. Doporučuji! Vydal Transcius, Lip-tovský Mikuláš, 2016

Petr Brodský

FARÁŘ JAN NEVEČEŘAL

jak si ho pamatují

Farář Jan Nevečeřal byl více než 25 let nejprve ve funkci superintendenta a potom biskupa Evangelicko-reformované církve v Polsku. V roce 1968 došlo ke změně Vnitřního řádu, kde v novém znění byla přijata formule: „Jeden z duchovních dostane prostřednictvím volby hodnost superintendenta církve. Superintendentovi náleží titul biskupa.“ Titul „superintendent“ byl užíván velmi zřídka a pokud ano, tak spíše ve sborech venkovských.

V průběhu těch pětadvaceti let práce na nejvyšším postu se farář Jan projevil jako člověk laskavý, srdečný, s milým úsměvem, kterým každého vítal, s přátelským a bezprostředním vztahem k lidem; tím si získával sympatie a úctu mnoha lidí.

Pokud ve služebních záležitostech měl vůči mně nějaké kritické poznámky, vyřizoval to klidně a taktně. Rektor Dr. Woldemar Gastpary při pohřebním rozloučení s ním řekl: „Uměl lít olivový olej na rozbouřené vlny a když někteří „tesali na jeho hlavě trny“, objevovalo se na jeho tváři smutné pousmání.“ – Mám to také před očima.

Byl to člověk velmi pracovitý, nešetřící sil ani zdraví; pracoval v nejrůznějších oblastech. Neuměl, bohužel, odpočívat. Když jel na dovolenou, bral si s sebou mnoho práce. Navštívil jsem ho v sedmdesátých letech při jedné dovolené a pobyl jsem tam nějakou dobu. Přesvědčil jsem se, že namísto

poctivého odpočinku, zabýval se přípravou jedné přednášky.

Než byl zvolen superintendentem, cítil se zodpovědným – jako farář varšavského sboru a duchovní rádce konsistoře – za běžnou církevní práci. Když jsem byl studentem, neexistoval ještě sborový dům a tyto práce se vykonávaly v sakristii a vedlejší kanceláři (ve štítě kostela). Jednou, když jsem kvůli něčemu přišel do kanceláře, zastihl jsem faráře u psacího stroje; připravoval materiály pro blížící se synod. Nabídl jsem mu pomoc, kterou s radostí přijal, a já jsem byl spokojený, že můj „šéf“ se mohl zabývat něčím důležitějším.

S trvalou prací ve varšavském sboru začal farář Nevečeřal v roce 1948, když se do Varšavy vrátil po několikaletém pobytu v Československu. Byl si vědom toho, že po smrti superintendenta Stefana Skierského není možné nechat osiřelý sbor bez duchovní péče. Je pravda, že sbor nezůstal osamocen, protože v kritické situaci se v něm rozhodl pracovat luterský farář senior Edward Wende, který už byl v důchodu a bydlel tehdy ve Varšavě. Ale bylo to řešení na poměrně krátký čas. V té době podporoval farnost jako kazatel anglikánský farář Sergent, který také dočasně pobýval ve Varšavě.

Po návratu do Varšavy bydlel Jan Nevečeřal u členů sboru a teprve v roce 1958 se s rodinou (žena a malá dcerka) mohl přestěhovat do sborového domu. V té době pracoval už více než pět let jako farář varšavského sboru a duchovní rádce konzistoře. Obětavá práce na všech postech, nesoucí mnohé ovoce, způsobila, že synod církve po smrti faráře Kazimíra Ostacheviče ho zvolil superintendentem. Byl tenkrát velmi mladý, sotva 39 let, ale měl za sebou několik let práce po návratu z Československa, a také v době války už spolupracoval ve sboru i po boku faráře Emila Jelínka. Velmi důležité pro něj byly právě roky práce v Českobratrské církvi evangelické, kde získal zkušenosti pastorační, a také důležitou znalost organizace církve a jejího řízení. Měl tam dobré představené, jako například Josefa Křenka, což se ukázalo důležitým pro jeho budoucí práci v Polsku.

Když se Jan Nevečeřal stal superintendentem, zaměstnával se mimo jiné přípravou nového Vnitřního řádu. Společně se zkušenými spolupracovníky a právníky vypracoval dokument, ve kterém bylo možné vysledovat vliv církevního práva ČCE. Pamatuji se, že v té době mi vyprávěl, jak hodnotný je tento řád, a citoval z něj úryvky. Náš první poválečný řád byl přijat na synodu v roce 1954. Když po přelomu v roce 1989 jsme navázali styky s litevskou Evangelicko-reformovanou církví, naši bratři v Litvě se s ním také seznámili (verze z roku 1991) a postupně přejali z našeho dokumentu hodně podstatných formulací a právnických řešení. Tak se naše bratrské církve vzájemně podpíraly.

Farář Nevečeřal měl zálibu v historii. Nemohl se jí ale věnovat kvůli mnohé práci, kterou jako biskup, varšavský farář, a také jako mnohaletý předseda Polské ekumenické rady (PRE) musel konat. Tento zájem bylo možné pozorovat ve dvou oblastech. Především pamatoval na důležitá výročí týkající se dějin reformace a v souvislosti s tím organizoval příhodné oslavy.

Tak po návratu do Polska na podzim roku 1949 připravil společně s radou konzistoře slavnost k 450. výročí narození Jana Łaského. Konala se v divadelním sále polské YMKY. Zazněly referáty, byl připraven umělecký program. Účinkovala také mládež. V té době nebylo možné, aby se oslavy konaly ve větším rozsahu, i když tak důležitá osobnost by si to bezpochyby zaslouhovala. Teprve v roce 1999, při pětistém výročí, mohly mít oslavy velikost, kterou si tato osobnost zaslouhovala, dokonce s účastí tehdejšího premiéra prof. Jiřího Buzka a pověřence polského prezidenta Aleksandra Kwaśniewského. Ale to, co se tenkrát v roce 1949 podařilo, svědčilo o touze, dát vědět celé společnosti, že církev Evangelicko-reformovaná v Polsku existuje a roste i po škodách způsobených válkou. Svědčilo to také o tom, že pamatujeme na významnou reformační minulost a nechceme o ní mlčet.

V roce 1963 Jan Nevečeřal zorganizoval oslavy 400. výročí vydání Břežské Bible. Uskutečnilo se vědecké zasedání za účasti hostů z ekumeny a představitelů zahraničních

církví, především z Československa. Oslavy byly korunovány slavnostními bohoslužbami v našem kostele; kázal biskup církve Evangelicko-reformované ze Slovenska (tenkrát ještě Československa) farář Imre Varga.

Na rok 1970 připadlo 400. výročí důležité historické události, Sandoměřské dohody. Výročí bylo připomenuto s pietou. Poprvé synody obou evangelických církví, augsburské i reformované, vypracovaly a vyhlásily svolání k souvěrcům o obnovení dohody o nové spolupráci, a také o společenství kázání i svátostí. Oba synody akceptovaly tento dokument a prezidia obou grémií ho podepsala.

Na podzim téhož roku se kromě toho konala v evangelicko-reformovaném kostele slavnost, během které farář Waldemar Preiss pronesl řeč o potřebě vzájemného sblížení církví reformačních i poreformačních. Řečník dokonce načrtl svoji vizi postupného slučování jednotlivých církví. Bohužel myšlenky a ideje faráře Preisse nebyly později podchycené. Ekumenická angažovanost se omezila na blízkou spolupráci církví v rámci působení PRE, a potom se rozšířila na spolupráci s církví římskokatolickou. Přece však je možné vzít na vědomí, že bilaterální ujednání církve evangelicko-augsburské a evangelicko-reformované s církví metodistickou z počátku devadesátých let o vzájemné spolupráci, společenství kázání a svátostí byly ohlasem toho, co bylo řečeno v roce 1970.

Důležitou událostí svědčící o zálibě faráře Jana v historii a také znalosti v tomto oboru bylo, že zorganizoval ve sboru výstavu Reformace v Polsku (4.-31. května 1960). Shromáždil hodně důležitých dokumentů a exponátů spojených s reformací v Polsku. V době konání výstavy zaznělo i několik přednášek na toto téma. Zájem o historii se projevil i v publikační práci. Jan Nevečeřal byl nejen redaktorem časopisu Jednota, kterou obnovil po pauze v době války. Nejprve vycházela v podobě skromného „Bulletinu“ tištěného na cyklostylu, a od září 1957 v podobě tištěného měsíčníku. Ze seznamu publikací, který vypracoval farář Jiří Stahl, můžeme zjistit, že značnou část tvoří články s tématem historickým. Téměř výlučně se dotýkají

dějin církve evang.-reformované a příbuzných vyznání (např. Moravských bratří), a také hnutí ekumenického.

Jako farář varšavského sboru i jako biskup církve pravidelně stával na kazatelně varšavského kostela, a také kázal v jiných sborech. Působil jako duchovní pastýř a učil konfirmandy, kteří ho milovali. Pravidelně svolával konference duchovních. Pro tu malou skupinu spolupracovníků byly takové konference velmi důležité; bylo nám zapotřebí vzájemné podpory, pocitu solidarity a společenství, mohli jsme si rovněž sdělovat své zážitky a zkušenosti.

Velkou zásluhou Jana Nevečeřala bylo navázání kontaktů s reformovanými církvemi v zahraničí. Nevím, zda cesta do Švýcarska v roce 1956 byla jeho první zahraniční cestou, ale jistě byla velmi důležitou. Tehdy navázal kontakt i se Svazem církví evangelicko-reformovaných v Ženevě, s pomocnou organizací švýcarských sborů HEKS. Tyto organizace nám byly postupně stále bližší a spolupráce s nimi intenzivnější. Během návštěv v různých sborech hovořil o situaci církve v Polsku po dramatických válečných zážitcích. V HEKSu mohl mimo jiné dementovat informaci, pocházející od jednoho z duchovních spřízněné církve v Polsku, že totiž reformovaná církev v Polsku už neexistuje.

Kontakty s Aliancí reformovaných církví byly velmi podstatné pro naši církev alespoň z toho důvodu, že tehdejší generální sekretář Aliance Marcel Pradewand usiloval o to, aby církve v různých zemích měly co nejvíce dvoustranných kontaktů, které považoval za zásadní pro vzájemné vztahy. Jeho spolupracovnice Paulette Piguet měla velmi příznivý vztah k malým církvím, dbala o písemný styk s nimi i o podporu svého šéfa v jeho duchovní péči o reformované církve ve světě. Díky spolupráci s Aliancí představitelé naší církve, především biskup Jan Nevečeřal, se účastnili řady shromáždění Světového svazu reformovaných církví.

Kde to jen bylo možné, zasazoval se Jan Nevečeřal o to, aby po vzoru Luterské federace také v Alianci reformovaných církví vznikl výbor pro pomoc malým církvím

nacházejícím se v těžké situaci. Nebylo to lehké, když Dr. M. Praderwand zastával názor, že Svaz reformovaných církví má pomáhat v navazování dvoustranných kontaktů mezi církvemi, a teprve odtud musí vycházet podpora církví v nouzi. Farář Nevečeřal naopak měl zato, že to působí vážné disproporce, když církve mající ve svém vedení více pohotových představitelů, najdou více možností k získání pomoci.

Díky pečlivosti a dovednosti v argumentaci dostával nezbytnou pomoc od přátelých a spřízněných bratří v církvích a také od organizací jako HEKS, KEK (Konference evropských církví), Světové rady církví a od konce šedesátých let také GAW (organizace pro pomoc evangelickým církvím) v Německu. Takovýmto způsobem upevňoval materiální základy fungování církve. Neznamená to však, že finanční problémy skončily. Hospodařilo se velmi šetrně a mimo to byla období, kdy Konzistoř musela vyrovnávat půjčky. Bylo třeba myslet nejen na honoráře pro pracovníky, ale také na podporu v léčení. Duchovní tenkrát nebyli pojištěni, jen ti, kteří učili náboženství v tzv. katechetických staveništích – ti měli od roku 1961 právo na omezené pojištění. Kromě toho církevní stavby vyžadovaly nákladné opravy a modernizaci. Tyto všechny potřeby nemohly být uspokojeny z příspěvků a sbírek válkou zubožených farníků; kromě obětavosti finanční podporovali církev vydatnou pomocí při různých pracech, když taková práce byla potřebná. Podpora ze strany bratrských církví byla nezbytná a to, co v tomto směru farář Jan Nevečeřal vykonal, zasluhuje velkou vděčnost potomků.

Byl také horlivým zastáncem ekumeny. Od začátku své práce ve Varšavě, kdy fungovala Křesťanská ekumenická rada, založená v roce 1946 (později zvaná Polská ekumenická rada), poznal velkou hodnotu spolupráce křesťanských církví. V té době se spolupráce týkala jen „malé ekumeny“ a navíc se v ní ještě neangažovala církev římskokatolická. Zvláště v době, kdy po několika letech přerušení práce Rady (snad z důvodů politických), se farář Jan projevil jako člověk

moudrý, oddaný věci ekumeny. V roce 1960, po obnovení Rady, byl zvolen poprvé jejím předsedou a pak ještě čtyřikrát na tříleté období. Stálo by za to kompetentně zpracovat otázku jeho vkladu do rozvoje ekumeny v Polsku s přihlédnutím k následujícím otázkám:

1. jeho vliv na soužití členských církví Rady, na jejich solidaritu a vzájemné porozumění a také podporu v těžkých chvílích;

2. jeho pochopení potřeby rozšířit ekumenu o katolickou církev (největší v Polsku), což ve velké míře usnadnil druhý Vatikánský koncil (iniciativy v této oblasti bylo možno zaznamenat daleko dříve v důsledku působnosti papeže Jana XIII., který pro ekumenu otevřel dveře své církve);

3. zvláštní vklad faráře Nevečeřala do práce Polské ekumenické rady v mezinárodním ekumenickém hnutí a zároveň pro spolupráci Rady se Světovou radou církví a Konferencí evropských církví;

4. role, jakou hrál v procesu smíření Polska a Německa spolu s jinými činiteli Polské ekumenické rady a také moudrými vůdci německých církví.

Rád bych zdůraznil, že Jan Nevečeřal často říkával: *Od ekumeny není možné ustoupit* – a také: *ekumena bez účasti největší církve je ekumena zmrzačená a ochuzená.*

Za jeho předsednictví fungovaly navázané kontakty ekumenické s církví římskokatolickou a nedlouho potom vznikla Smíšená komise, složená z představitelů Polské ekumenické rady (PRE) a o něco později podkomise pro záležitosti dialogu. Obě tyto komise vykonaly nesmírně důležitou práci. Pokud jde o vklad PRE a zvláště faráře Jana v procesu smíření s Německem, byl ohromný. Měl velký význam pro rozvoj vzájemných vztahů mezi našimi zeměmi a výsledkem bylo velké zadostiučinění jak na polské, tak i na německé straně. Aby ekumenická spolupráce přinášela hojné ovoce, vkládal do všech iniciativ, které ji provázely, hodně sil, citu a moudrosti.

Snad od samého začátku působil na konferencích evropských církví („Nyborg“), které vedly ke vzniku evropské ekumenické

struktury pod názvem Konference evropských církví – KEK. Navíc je možné říci, že patřil k průkopníkům KEK-u, organizace, která působí dodnes a měla pro evropskou ekumenu obrovský význam. Vykonala hodně, mimo jiné pro otevření se pravoslavných církví ve východní Evropě ke spolupráci s církvemi západními. Upozornil mne na to kdysi biskup Jung z Kasselu, který v KEK zastával důležitou úlohu.

Polská rada ekumenická za řízení Jana Nevečeřala organizovala četné ekumenické konference nejen v dosahu celopolském, ale i mezinárodním. Často reprezentoval PRE na církevních slavnostech organizovaných členskými církvemi PRE, což mělo vliv na jejich zájem o ekumenu. V době jeho předsednictví pružně fungovala Mládežnická ekumenická rada, pracovalo několik komisí, které organizovaly své konference už ne pod vlivem, ale raději pod patronací předsedy. V souvislosti s jeho úkoly, které každým rokem narůstaly, hodně cestoval, stejnou měrou ve vlasti jako i v zahraničí. Častokrát spojoval cesty cíleně ekumenické s návštěvami bratrských reformovaných církví, aby pěstoval a udržoval kontakty. Kdysi mi se smutkem řekl, že se často setkával s větším zájmem, porozuměním a srdečností ze strany luteránů než reformovaných. Nebylo to pravidlem, ale stávalo se to natolik často, že cítil potřebu podělit se se mnou o tuto zkušenost.

Zásluhy faráře Jana Nevečeřala ocenila Rada Teologické fakulty v Praze, když mu v roce 1967 udělila doktorát honoris causa. V odůvodnění tohoto rozhodnutí prof. Miloš Bič jménem rady Fakulty řekl: „Práce a působnost superintendenta Jana Nevečeřala se rozprostírá daleko za hranice jeho vlastní církve, a proto Rada Teologické fakulty se rozhodla udělit mu titul doktora teologie za činnost ve třech oblastech: v postavení superintendenta Evangelicko-reformované církve v Polsku, v široké a svědomitě konané práci ekumenické v pozici předsedy Polské ekumenické rady a konečně zařetí, jako uznání jeho zásluh o šíření myšlenky míru.“

Při slavnosti farář Nevečeřal proslovil přednášku O reformačních vztazích polsko-

českých a našich úkolech v budoucnosti. Na slavnost kromě nejbližší rodiny přijeli také spolupracovníci, mimo jiné profesorka Zofia Lejmbach, Anna Potkańska, Barbara Stahl, Jan Baum a já. Při té příležitosti bych rád obrátil pozornost ještě na jeden vzácný charakteristický rys – na jeho skromnost. Nikdy se získaným doktorátem na veřejnosti zbytečně nehonosil.

O velké pracovitosti svědčí i to, že nehledě na množství úkolů v roli biskupa a předsedy PRE, ujal se v roce 1970 práce v Křesťanské teologické akademii ve Varšavě, kde přednášel v oboru dějin a teologie ekumenického hnutí a také irenologie. V této oblasti pracoval do roku 1980, to je ještě dva roky po odchodu do důchodu. A je třeba vědět, že do důchodu odešel ze zdravotních důvodů.

Všechny funkce, které farář Jan vykonával, vyžadovaly velkou angažovanost a vypětí v práci. Nejednou prožíval těžké chvíle, musel překonat různé překážky, což bylo často provázáno silnými stresy. Několikrát vážně ochuravěl. Kvůli nemoci nemohl jet v roce 1957 do Prahy na shromáždění představitelů evropských církví a ze stejného důvodu se nemohl v roce 1970 účastnit shromáždění Světového svazu reformovaných a kongregačních církví, které schválilo sloučení dvou církevních svazů – reformovaných a kongregačních – do jedné struktury.

Práce nad síly poškodila zdraví tohoto útlého člověka a způsobila jeho předčasnou smrt 7. listopadu 1981.

Zdzislaw Tranda (překlad Rut Nývltová)

MALÝ PRŮVODCE VELKOU HISTORIÍ

Památník Českým bratřím na Růžovém paloučku a Jana Amose Komenského v Litomyšli

Všichni, všichni od nás vytržení,
zamyšlení prudce do jizev,
s ranami, jež pálí v živé dřeni,
šlapali tou cestou vlastní krev,

zatímco se vzdechy mění v hněv,
který není nikdy k utišení.

Všichni, všichni od nás odcházeli,
rozpakující se nad slovy,
okny, dveřmi, nebo svými těly,
které zanechaly v mřížoví.

Verše o Růžovém paloučku od Jaroslava Seiferta pocházejí ze sbírky Přílba hlíny z roku 1945 a propojil v nich tragiku exulantů s válečnou 2. světovou válkou. Růžový palouček, jako posvátné místo českých dějin, se z lidových legend dostalo do literárního zájmu asi v polovině 19. století. Jedním z prvních literátů je evangelický farář Josef Kačer z Černilova u Hradce Králové. Působil několik let jako duchovní v exulantské obci Tabor Veliký ve Slezsku. O pocitech ze své pouti se vyznal v dopise J. Ev. Purkyněmu. Takto postupně pronikala historie paloučku do povědomí a místo samo se stávalo důležitým pro mnohá vlastenecká setkání.

Všechna shromáždění byla překonána 19. června 1921, tedy k 300. výročí popravy 27. představitelů českého protihabsburského odboje (21. 6. 1621). Hlavním řečníkem byl Alois Jirásek a posluchačů měl na 70 000. Mezi nimi i početná, 126 členná delegace potomků exulantů z Polska, Slezska a Volyně. Byl přítomen zástupce prezidenta T. G. M., delegáti vlády, spolků, institucí. Zahajovalo se evangelickou bohoslužbou a československou státní hymnou v podání pěveckého sboru Vlastimil z Litomyšle.

Byl zde odhalen památník symbolizující exil Českých bratří. Má tvar čtyřhranného sloupu s horním kalichovitým rozšířením a zlacenou zeměkouli s půlmetrovým průměrem na vrcholku. Rovníkovou část obepíná pás s postavami exulantů – Českých bratří, jejichž zásady přinesly prospěch celému světu. Kolem jsou vytepany symbolické výjevy.

Loď plující po rozbouřených vlnách. Loď znamená vyhnanství, putování, ale i život jako plavbu. Řídíme-li se v životě zásadami bratrskými, neztroskotáme v bouřích a úskalích, ale dojdeme šťastně svého přístavu.

Dvě ryby ležící přes sebe s lipovým listem ve vavřínovém půlvěnci jsou výstižným zobrazením základny bratrské víry.

Beránek ve stejné kompozici je znakem utrpení a odevzdanosti.

Plamenné srdce vyjadřuje zanícení pro poznanou pravdu a opravdovou lásku bratrskou.

Alegorii uzavírá holubice v letu. Jsou zde uvedena jména významných postav z bratrských dějin. Kolem vlastního památníku je tepaná mříž s holubicí s roztaženými křídly a věnováním Českým bratřím.

V soutěži na památník byl na doporučení architekta pražského Hradu Josipa Plečnika vybrán návrh Aloise Meteláka. Legionářská obec poskytla na pomník měď dovezenou ze Sibíře. Památník, tak je jej dodnes vidíme, vytvořili učitelé a žáci Řemeslnické školy v Litomyšli.

Zmenšenou plastiku památníku vytvořil mistr Jiří Dudycha z Litomyšle.

Ve stejný den odpoledne byl odhalen pomník Jana Amose Komenského na Komenského náměstí v Litomyšli. Celé shromáždění z Růžového paloučku se přesunulo do Litomyšle. Účastníkem velmi vzácným byl i přímý potomek Jana Amose, Jiří V. Figulus s dcerou Gertou. Ta se provdala v Praze za architekta Ferdinanda Kallika. Dnes potomci z linie dcery Komenského Alžběty, narodila se v Lešně 1628, žijí v USA.

Autorem Komenského památníku je rovněž architekt Alois Metelák (1897 – 1980). Pomník má tvar zeměkoule Orbis terrarum, o průměru 2,5 m. Základem je kostra tvořená poledníky a rovnoběžkami. Na ni jsou pokládány lichoběžníkové tepané měděné pláty v sedmi řadách a každá řada obsahuje v horizontální rovině 16 výjevů. V jednotlivých řadách se střídají motivy stromu, názvy Komenského děl, dále motivy okřídlených lvů, pláty lodi a výjevy z Komenského života. Ústředním obrazem je postava Komenského s motivy srdce a ty se střídají s obrazy kalicha, pochodní a orlice.

Za druhé světové války byl pomník demontován a tak zachráněn před zničením. Na své místo byl znovu instalován až v roce

1967. Nyní se skví v nové kráse po restaurování.

Tento Komenského památník se stal předlohou Mistru Jiřímu Dudychovi a ten pro spolek Exulant vytvořil cenu, kterou spolek předává jako výraz respektu a úcty statečným ženám a mužům, kteří „skrze trpělivost konali běh uloženého sobě boje.“

Dřevěný model je uložen ve sbírkách muzea v Litomyšli a nyní i cena spolku Exulant s portréty jeho nositelů.

Mistr Dudycha o okolnostech vzniku píše:

„V polovině letošního roku 2016 mě navštívil MUDr. Josef Čáp, který zastupuje spolek Exulant, že by chtěli udělat plastiku Komenského památníku - zeměkoule, stojící na stejnojmenném náměstí v Litomyšli, kterou navrhl a postavil architekt Metelák. Přestože podobnou plastiku, pylon na Růžovém paloučku, od stejného autora, už jsem vytvořil, váhal jsem. Na první pohled to byla mnohem náročnější záležitost.

Historie tohoto památníku je zajímavá. V roce 1921 byl slavnostně odhalen. Veliká sláva, přišlo na 70.000 lidí, což je na Litomyšl opravdu hodně. Ovšem v roce 1943 Němci nechali památník rozebrat. Po osvobození byl znovu postaven. Jenže po Vítězném únoru, v padesátých letech, byl, tentokrát komunisty, památník znovu rozebrán. Kdyby to arch. Metelák předpokládal, určitě by mu navrhnul kolečka. V roce 1967 byl památník obnoven a stál tam celých 50 let.

Předběžně jsme se s doktorem Čápem domluvili, vzal jsem foťák a šel si památník vyfotografovat. Nebyl tam. Nebyl. Památník byl opět rozebrán a odvezen. Tentokrát do Prahy, kde ho budou restaurovat. Někjaké fotky jsem našel, ale nikde nebyly detaily, které jsem nutně potřeboval. Volal jsem tedy dr. Čápovi, že památník není a dělat ho nebudu. Jenže je to člověk zkušený, suše prohlásil, že si určitě poradím, a že nabídka platí. Nevěděl jsem, co dál. Kontaktoval jsem Prahu, tam to měli v regálu, naprosto nedostupné. Nutně jsem potřeboval detaily. Ty jsem našel na stránkách litomyšlského

muzea, kde mají model 1:5. Když jsem do muzea přišel, přivezli dřevěný model na vozíku. Na kouli byly kresby tužkou, na ty se nesmělo sáhnout, aby se nesmazaly. I tak byly mnohé kresby málo čitelné. Nafotili mi to, a já mohl začít na památníku pracovat; za pomoci manželky, která dělala ty neskutečně pracné rytiny. Několik plastik jsem vytvořil, o jednu mě požádali v muzeu, bude vedle Metelákova modelu. Omlouval jsem se, že to bude trvat nejmíň dva měsíce, ale tam se jen zasmáli: „...pane Dudycho, my tady počítáme na staletí...“.

Ted', když je moje plastika hotová, pokrytá modrozeleně zbarvenou engobou, jaká zdobila tu původní minulých padesát let, stojí znovu na Komenského náměstí i pomník arch. Meteláka. Restaurovaný, jako nový, celý krásně bronzový. Takže budeme muset pár desítek let počkat, až zase zezelená.“

Historicky prvními nositeli ocenění spolku Exulant se stali 15. října 2016 představitelé Státní vyšší odborné školy Jana Amose Komenského v Lešně. Jeho Magnificence rektor prof. dr. hab. Maciej Pietrzak byl jmenován čestným členem spolku Exulant a ve jmenovacím diplomu je uvedeno: „Za zásluhy o rozvoj kulturní spolupráce mezi nevládními institucemi České a Polské republiky.“ V laudátorském projevu, který přednesl Mgr. Mirosław Jelinek, potomek českých pobělohorských exulantů a dlouholetý farář českého evangelického sboru v polském Zelówě, zdůraznil profesurovu vědeckou orientaci na Komenského pedagogické dílo nejenom v akademickém školském prostředí, ale i v dialogu mezinárodních konferencí, které organizuje nebo se jich aktivně účastní. Jako představitel významné polské školy nesoucí Komenského jméno, spolupracuje s vědeckými a kulturními institucemi v České republice.

Mgr. Zbigniew Mocek, „Zasloužil se o šíření a propagaci odkazu Jana Amose Komenského a Českých bratří v Polsku“. Je kancléřem stejné školy, je jejím zakladatelem a zasadil se, aby v jejím názvu bylo jméno Komenského, jako vskutku „učitele národů“, který v Lešně prožil svá šťastná léta.

Spolupráce mezi spolkem Exulant, městem Lešno a Státní vyšší odbornou školou trvá více než 15 let a zcela jistě je to zásluhou pana kancléře. Konkrétní spolupráce se realizuje při významných historických výročí. Před deseti lety se město Lešno i Státní vyšší odborná škola staly garanty a zaštitily „Den Mistra Jana Husa“ k 590. výročí mučednické smrti. Polsky a česky byly čteny Husovy listy z Kostnice, jeho kázání a vše za hudebního doprovodu současných českých hudebníků. K dalším významným společným kulturním akcím patří organizace mezinárodního setkání k 380. výročí příchodu Komenského a Českých bratří do Lešna. Slavnostních ekleziastických bohoslužeb se zúčastnil školní pěvecký sbor Comenius, při zpěvu kantáty ve světové premiéře, která byla k této události složena hudebním skladatelem Pavlem Koutníkem z Vídně.

Oba vrcholní představitelé zajistili nastudování divadelní hry „Ležák“ Lešenský žák na motivy pedagogického díla J. A. Komenského a byla realizována i v češtině a česky opakovaně sehrána. Nutno připomenout jejich zásluhu při realizaci památníku Bible kralické k jejímu 400. výročí v roce 2013. To mimo jiné i proto, že stejnými „literkami“ jako Bible, byla v Lešně tištěna vědecká díla Jana Amose Komenského. Jedná se o jediný památník Bible kralické v zahraničí. Pamětní deska je instalována na budově školní a její odhalení se konalo při zahájení akademického školního roku za přítomnosti všech akademických funkcionářů a vrcholných představitelů města Lešna včetně církevních.

Stálé kontakty jsou udržovány mimo jiné i pravidelnou účastí studentů a jejich učitelů na „Memoriálu JAK“, pietním setkání v Žacléři, kdy se připomíná exil Jana Amose Komenského a Českých bratří do Lešna.

„Zejména ty, dcerko milá, jednoto polská pamatuj, abys révím dobrým vysázenou viničkou býti hleděla.“ (J. A. Komenský: Kšaft umírající matky Jednoty bratrské.)

Josef Čáp

MIROTÍN – ZÁJEZD?

Letos na jaře uplynulo 70 let od návratu volyňských Čechů do vlasti. Na Volyň (západní Ukrajina) se v druhé polovině 19. století stěhovali jak potomci českých pobělohorských exulantů, zejména ze Zelova a okolí, tak i obyvatelé z Čech. Během času zakládali nové české vesnice (např. Malín, Mirotín, Český Háj).

Po delších úvahách a rozhovorech se několik sborů BJB ve spolupráci se z.s. Exulant přihlásilo k myšlence zhotovení a instalaci pamětní desky na bývalý baptistický kostel v Mirotíně. Odhalení desky by mohlo proběhnout v polovině září 2017. Bude-li dost zájemců, pokusíme se při této příležitosti uspořádat autobusový zájezd.

Rámcový program:

Odjezd z Olomouce v pátek 15. září v 11.30 hodin přes Krakow (Polsko) nebo přes bojiště u Dukly (přes Slovensko a cíp Polska).

V sobotu dopoledne příjezd do Rovna, prohlídka Rovna (Rivne). Odjezd do Mirotína, prohlídka Mirotína a bývalého Českého Háje, odhalení pamětní desky, dle možnosti kratší bohoslužba v bývalém mirotínském kostele (modlitebně). Odjezd do Zdolbunova, nocleh v rodinách.

Neděle: Účast na nedělních bohoslužbách, prohlídka Zdolbunova, případně podle zájmu Novostavce. Nocleh ve Zdolbunově.

Pondělí ráno – odjezd ze Zdolbunova, případně Zborov (1. památná bitva s účastí čsl. legií 1917), odpoledne a podvečer Lvov, večer odjezd přes Polsko do Olomouce, **příjezd do Olomouce v úterý 19. září dopoledne.**

Předpokládaná **cena** autobusového zájezdu včetně ubytování asi 3500 Kč. Stravování na vlastní náklady. Místo a čas odjezdu jsou stanoveny na základě zkušeností z předchozích zájezdů.

Autobusový zájezd se bude konat za předpokladu dostatečného počtu **včas přihlášených** zájemců. Proto Vás prosím, abyste mi **do konce července** nahlásili Váš zájem s uvedením, zda byste dali přednost Dukle nebo Krakovu a zda byste uvítali i zastávku ve Zborově (zajíždka asi 70 km). To poněkud ovlivní konečnou cenu.

Uveďte prosím svou aktuální poštovní adresu a dle možnosti i e-mail.

Přihlášení zájemci obdrží podrobnější informace e-mailem, pokud ho nepoužívají, pozemní poštou.

Má adresa:

Dobroslav Stehlik, U Hájenky 156, 788 13 VIKÝŘOVICE.

E-mail: <stehlik.dobroslav@spkfree.cz>

D. Stehlik

EXULANT, zapsaný spolek, srdečně zve na každoroční

K O N F E R E N C I,

kteřou pravidelně pořádá pro připomenutí významných událostí z dějin české reformace, českého náboženského exilu a návratu potomků pobělohorských exulantů do staronové vlasti.

Letošní konference se bude konat

**ve sboru Českobratrské církve evangelické v Šumperku, Revoluční 8,
ve dnech 7. a 8. října 2017.**

Zahájení konference bude **v sobotu 7. října v 10,00 hod.** Přednášet budou z hostů doc. dr. Jan Malura ze Slezské univerzity v Opavě a dr. Peter Morée z Evangelické teologické fakulty UK v Praze.

V sobotu odpoledne se v rámci konference bude konat koncert zaměřený k připomenutí 500. výročí reformace. Účinkovat budou Petra a Jan Meislovi s dcerami Petrou a Christine a varhaník Pavel Braha.

Výbor zapsaného spolku **EXULANT** svolává

VÝROČNÍ ČLENSKOU SCHŮZI,

kteřá se uskuteční **v sobotu 7. října 2017 ve 13.30 hodin**

ve sboru Českobratrské církve evangelické v Šumperku, Revoluční 8.

1. Ustavení členské schůze (prezence, volby skrutátorů, zapisovatele a ověřovatele zápisu)
2. Výroční zpráva o činnosti sdružení za uplynulé období
3. Zpráva o hospodaření sdružení za rok 2016 a současný stav
4. Zpráva revizní komise
5. Volby členů výboru spolku
6. Volby členů revizní komise
7. Informace, diskuse, návrhy

Nemůžete-li se valné hromady zúčastnit, je vhodné, abyste písemně zmocnili jiné členy sdružení k zastupování. Připravte si podněty pro naši další činnost.

Informační věstník zapsaného spolku EXULANT. Vydává EXULANT, zapsaný spolek. Vychází 2x ročně. Sídlo spolku i redakce: Jungmannova 22/9 (Husův dům), 110 00 Praha 1 – Nové Město, Česká republika. http://exulant.evangelnet.cz ISSN 1801-514X
